

**Självständigt arbete (examensarbete), 15 hp, för Förskollärarytbildning
Utbildningsvetenskap
HT 2018
Fakulteten för lärarutbildning**

”Det är inte alltid man får sin vilja igenom”

En studie om förskollärares uppfattningar gällande barns delaktighet och inflytande i förskolan

Pernilla Olsson och Linda Olsson

Författare

Pernilla Olsson och Linda Olsson

Titel

"Det är inte alltid man får sin vilja igenom" En studie om förskollärares uppfattningar gällande barns delaktighet och inflytande i förskolan

Engelsk titel

"You don't always get what you want" A study of preschool teachers perceptions regarding the children's participation and influence in preschool

Handledare

Ingmarie Bengtsson

Examinator

Lars-Erik Nilsson

Sammanfattning

Studiens fokusområde har sitt ursprung från dels diskussioner med pedagoger ute i verksamheten gällande barns delaktighet och inflytande, men också i förhållande till den forskning som finns inom området som visar att pedagoger styr verksamheten i förskolan. Syftet med den kvalitativa studien har varit att undersöka förskollärares uppfattning gällande barns delaktighet och inflytande för att tydliggöra hur de definierar begreppen, vad de anser vara viktigt och hur de arbetar med detta i förskolan. Studiens empiri har samlats in genom intervjuer med fyra förskollärare vilket har transkriberats, sammanställts och tolkats för att finna mönster. Resultatet visade att arbete med barns delaktighet och inflytande anses som en viktig del men det finns utmaningar med arbetet i relation till påverkansfaktorer som kommunikation, maktfördelning och miljö.

Ämnesord

Delaktighet, Inflytande, Förhållningssätt, Kommunikation, Maktfördelning, Miljö.

Förord

Först av allt vill vi ägna ett stort tack åt de förskollärare som deltagit i studien och gjort arbetet möjligt. Ett stort tack riktas även mot vår handledare Ingmarie Bengtsson som har varit stöttande genom hela arbetsprocessen. Ytterligare riktas ett tack till varandra för en öppen kommunikation som har fungerat genom hela arbetet. Eftersom vi är två författare som skrivit arbetet har vi kontinuerligt diskuterat arbetets alla delar och tagit gemensamma beslut. Båda har varit delaktiga genom hela arbetsprocessen med ett välfungerat samarbete.

Pernilla Olsson och Linda Olsson

Innehållsförteckning

Förord

1. Inledning.....	7
1.1. Centrala begrepp för studien.....	8
1.2. Syfte och forskningsfrågor	8
2. Litteraturgenomgång med forskningsöversikt	9
2.1. Delaktighet och inflytande.....	9
2.2. Pedagogens förhållningssätt	10
2.3. Påverkansfaktorer	12
2.3.1. Kommunikation.....	12
2.3.2. Maktfördelning.....	13
2.3.3. Miljö.....	14
2.4. Teoretisk utgångspunkt.....	15
2.4.1. Centrala begrepp för studiens teoretiska utgångspunkt.....	18
3. Metod.....	19
3.1. Val av metod.....	19
3.1.1. Forskningsintervju.....	19
3.1.2. Semistrukturerad intervju	20
3.1.3. Personlig intervju	20
3.2. Genomförande	21
3.3. Val av undersökningsgrupp	21
3.4. Val av dokumentationsmetod	22
3.5. Bearbetning av data	22
3.6. Etiska ställningstagande	23
3.7. Metoddiskussion.....	23
4. Resultat	25
4.1. Definition av delaktighet och inflytande	25

4.2.	Att bestämma?	25
4.3.	Att läsa av situationen.....	26
4.4.	Att reflektera kring sitt eget förhållningssätt	27
4.5.	Att uttrycka sig med tydlighet	28
4.6.	Att anpassa verksamheten efter barns intresse	29
4.7.	Utmaningar i arbetet med barns delaktighet och inflytande.....	29
4.8.	Sammanfattande analys	30
5.	Diskussion	31
5.1.	Deltagande och påverkan.....	31
5.2.	Barns perspektiv, stöttning och bekräftelse.....	33
5.3.	Kommunikationens betydelse.....	34
5.4.	Maktfördelning i förskolan.....	36
5.5.	Pedagogers utformning av miljön.....	38
5.6.	Harts delaktighetsstege	38
6.	Slutsats.....	40
	Referenslista	42
	Elektroniska källor	42
	Bilaga 1	
	Bilaga 2	
	Bilaga 3	

1. Inledning

I läroplanen för förskolan (Skolverket 2016) framgår det att barn ska få möjlighet att förbereda sig för ett ansvarstagande, delaktighet och de rättigheter och skyldigheter som krävs i ett demokratiskt samhälle. De ska få möjlighet att utveckla en förståelse och en förmåga av att agera demokratiskt genom att uttrycka sig, påverka situationer och delta i samarbete samt olika former av beslutsfattande. I FN:s konvention om barns rättigheter (UNICEF 2009) framgår det att alla barn är lika mycket värda och inga barn får bli diskriminerade, kränkta eller bli sämre behandlade. Barn har rätt till yttrandefrihet, genom att tänka, tycka, utveckla egna åsikter och uttrycka sina tankar. Barn ska även få möjlighet till att höras i de frågor som berör barnet i relation till ålder och mognad. Yttrandefrihet innefattar dessutom rätten av att uttrycka sina åsikter via de uttrycksmedel barnet själv väljer, så som i tal, skrift eller via bild. Barnkonventionen lyfter även vikten av att respektera varje barns rättigheter.

I förskolan läggs grunden för att barnen ska förstå vad demokrati är. Barnens sociala utveckling förutsätter att de alltefter förmåga får ta ansvar för sina egna handlingar och för miljön i förskolan. De behov och intressen som barnen själva på olika sätt ger uttryck för bör ligga till grund för utformningen av miljön och planeringen av verksamheten (Skolverket 2016 s. 12).

Förskollärare ska ansvara för att alla barn får möjlighet till ett reellt inflytande över verksamhetens utformning och arbetssätt, vilket ska ske utifrån barns perspektiv, utforskande, frågor och idéer. Barn ska därför få möjlighet att utveckla förmågan av att inneha ett ansvar och att vilja utöva inflytande (Skolverket 2016), men (Dolk 2013) beskriver att när barn går emot de vuxnas instruktioner får barn sällan gensvar för deras uttryck. Hur tolkar förskollärare begreppen delaktighet och inflytande? Får barn möjlighet att påverka verksamheten i förskolan eller det är enligt vuxnas intentioner om hur verksamheten ska organiseras? I ett forskningsarbete inom pedagogik betonar Arnér och Tellgren (2006) betonar betydelsen av att tydliggöra begreppens innebörd för att kunna problematisera, då det inte finns någon tydlig definition av begreppen i relation till barns underordning som är formad av de vuxna. Delaktighet och inflytande innehåller värden som behöver diskuteras för att klargöra betydelsen i arbetslaget men också för barnen. Barn som ständigt anpassar sig efter verksamhetens normer uppfattas som kompetenta och självständiga. Situationer som barn får möjlighet att påverka är många gånger i linje med vuxnas intentioner (Dolk 2013), samtidigt som Arnér och Tellgren (2006) fastställer att barn ofta tar förgivet att de vuxna ska bestämma så barn ifrågasätter inte. De beskriver även att barns inflytande inte blir reellt om de har ansvar över en specifik situation

som inte är av betydelse för den vuxne. Johannesen och Sandvik (2009) framhäver barns delaktighet och inflytande som en deltagande process, vilket barn har rätt till. Barn bör uppleva en gemenskap där varje individ känner att de vågar påverka och uttrycka sina åsikter.

Vårt intresse för ämnet väcktes under diskussioner med pedagoger om olika definitioner och strategier gällande barns delaktighet och inflytande i förskolan. Vår uppfattning är att problemet ses ur en tidsaspekt då det är en utmaning att synliggöra varje individ dagligen. Såsom att göra de ”osynliga” barnen mer ”synliga” genom att erbjuda stöttning och utmaning till att påverka verksamhetens utformning. Ur diskussionen med pedagoger tolkade vi även att de dominerande barnen tar större plats för de bekräftar pedagogen och vågar uttrycka sig mer. Det finns redan studier rörande problemområdet som vi har tagit del av, vilket visar att problemet kvarstår och därför vill vi undersöka ämnet vidare med syfte av att bidra till kunskapsutveckling för oss själva i vår blivande yrkesroll, men också för de medverkande i studien som ett diskussionsmaterial.

1.1. Centrala begrepp för studien

Delaktighet och inflytande går ofta in i varandra men i syfte av att tydliggöra studien behöver vi särskilja begreppen. Inflytande kännetecknar vi som en påverkan, alltså att individen får påverka sin situation medan delaktighet upplever vi som att vara deltagande i en process som kanske redan är förutbestämd.

Förhållningssätt är ett begrepp som upprepas genom studien och vår tolkning av begreppet är olika strategier, uppfattningar och hur pedagoger förhåller sig i verksamheten i relation till barns utveckling och lärande.

Förskollärare är ett begrepp som används genom studien och innefattar de förskollärare som medverkat i studien. När vi använder begrepp som pedagog och vuxen avser vi de personer som generellt arbetar med barn.

1.2. Syfte och forskningsfrågor

Studiens syfte var att undersöka hur förskollärare på samma förskola förhåller sig till begreppen delaktighet och inflytande i förskolan. För att avgränsa studiens omfattning har vi fokuserat på tre aspekter som berör begreppen. Utifrån studiens syfte har det formats tre forskningsfrågor:

1. Hur definierar förskollärare begreppen delaktighet och inflytande?
2. Vad anser förskollärare vara viktigt i arbetet med delaktighet och inflytande?

3. På vilket sätt arbetar förskollärare för att främja barns delaktighet och inflytande?

2. Litteraturgenomgång med forskningsöversikt

I följande avsnitt behandlas aktuell litteratur och forskning för studien. Inledningsvis presenteras en redogörelse av barns delaktighet och inflytande samt pedagogens förhållningssätt. Det följs upp med en sammanställning av utvalda påverkansfaktorer som vi anser vara avgörande i arbetet med barns delaktighet och inflytande. Avslutningsvis presenteras studiens teoretiska utgångspunkt.

2.1. Delaktighet och inflytande

Delaktighet och inflytande upplevs ofta som en helhet men för att skapa en förståelse kan det behöva särskiljas på begreppen. Inflytande kan definieras som en möjlighet av att påverka olika demokratiska beslut, sin egen situation samt möjligheten av att uttrycka sina åsikter. Delaktighet kan däremot definieras som något större än att uttrycka sina åsikter, bestämma eller göra olika val. Exempelvis av att ingå i ett nätverk av sociala kontakter och att bli inkluderad i olika pedagogiska sammanhang där ens deltagande bekräftas men den pågående situationen kan redan vara förutbestämd (Arnér & Tellgren 2006; Dolk 2013). Johannesen och Sandvik (2009) betonar att deltagande är en avgörande aspekt inom delaktighet och inflytande. Av att inte aktivt delta blir det svårare för individen att känna delaktighet i olika sammanhang.

Johannesen och Sandvik (2009) beskriver att delaktighet och inflytande ofta kopplas ihop med begreppet demokrati, vilket kan uppfattas som att barn ska vara med och bestämma och ta beslut. Men innebär det att barnen ska bestämma allt i förskolan? Vidare menar Johannesen och Sandvik (2009) att delaktighet och inflytande inte handlar om ett bestämmande, vilket vi har i beaktande genom studien för att medvetet förhålla oss till skillnaden av att barn bestämmer allt och barns bestämmande tillsammans med en vuxen. Barn ska inte inneha lika stort ansvar som de vuxna i förskolan. I gemenskap ska samspelet formas genom en inkludering där ömsesidig respekt synliggörs för varandra oavsett tankar och åsikter. Delaktighet och inflytande handlar alltså inte om att få sin vilja igenom, utan barn behöver utveckla förmågor och kvalifikationer inom demokratiska processer för att kunna utöva delaktighet och inflytande i förskolan. Det kan innebära turtagning, respektera varandras åsikter, våga ta ställning och argumentera för sin åsikt. Vidare redogör Dolk (2013) att demokrati bör lyftas genom kontinuerlig diskussion och sättas i centrum för att främja barns delaktighet och inflytande. Barn ska få möjlighet att utveckla en förståelse för sina rättigheter att påverka sin situation genom att uttrycka sig. Hon

lyfter dessutom att pedagoger som är osäkra beträffande delaktighet och inflytande medför en problematik, där demokratisynen blir dominerande och tolkas som att barnen bestämmer och styr över verksamheten.

2.2. Pedagogens förhållningssätt

Forskning om pedagogiska miljöer i förskolan visar en problematik som kan uppstå gällande barns möjlighet till delaktighet och inflytande, nämligen att de vuxnas uppfattningar om barn oftast utgår i relation till deras egna föreställningar. Det kan leda till att den vuxna dominerar och sätter barnet i en underliggande position. De vuxnas sätt att lyssna har en påverkan när det gäller olika förutsättning av barns delaktighet och inflytande i förskolan. Denna förutsättning kan vara avgörande för att hindra fysiska och psykiska konsekvenser som kan uppkomma hos barn som inte får möjlighet till inflytande i verksamheten (Johannesen & Sandvik 2009). I Pramling Samuelsson och Sheridans (2003) studie menar författarna att barn ska ges möjlighet till att förmedla uttrycksformer genom sina erfarenheter, upplevelser, tankar och känslor i förskolan. De lyfter betydelsen av pedagogers förhållningssätt, vilket ska vara ett öppet och tillåtande förhållningssätt. Pedagoger ska uppmärksamma barns uttryck, lyssna samt tolka barns sätt att vara och agera utifrån barns kultur, omvärld, erfarenheter samt förutsättningar. Barn kommunicerar och uttrycker sig på olika sätt när det verbala språket inte existerar. Pedagoger bör inneha en förståelse för barns olika kommunikationsformer, vilket Johannesen och Sandvik (2009) understryker som väsentligt, i synnerhet av att ge barn möjlighet till en förståelse för hur de kan uttrycka sig. Att synliggöra det som inte förstås kan upplevas som en problematik från pedagogers perspektiv då det kan upplevas som en utmaning, därför är det viktigt att vara en god lyssnare samt försöka inta barns perspektiv.

Att närma sig barns perspektiv förutsätter ett förhållningssätt som innebär att vuxna tillskriver barn en egen kultur och ett eget sätt att erfara och förstå världen. Ett förhållningssätt där barns delaktighet leder till ett reellt inflytande och konkret tillvaratagande av barns perspektiv i olika pedagogiska sammanhang. Vuxna kan lyssna till och tolka barns agerande och barns »röster» kan föras fram av vuxna, men för att barn aktivt ska kunna påverka sin egen situation förutsätts att de är delaktiga och att deras agerande tas på allvar (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003 s. 71).

Förskollärares förhållningssätt är av betydelse att undersöka för studien, därför är det relevant att lyfta förhållningssättet av att inta barns perspektiv. Vi tolkar det som en avgörande faktor för att främja barns delaktighet och inflytande i förskolan. Att inta barns perspektiv handlar om att fokusera på vad barn uttrycker och pedagoger kan behöva ta ett steg tillbaka för att inte styra

barns diskussioner. Pedagoger bör ta tillvara på det som händer, medvetet följa upp och lyssna på vad barn uttrycker, vilket leder till en djupare förståelse för barns delaktighet och inflytande utifrån barns perspektiv (Johannesen & Sandvik 2009). Samtidigt poängterar Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) i deras studie att barns perspektiv och delaktighet är ömsesidigt beroende av varandra. Närmare bestämt krävs det att vuxna innehar förmågan att försöka inta barns perspektiv för att samtidigt göra barn delaktiga. Att ta till vara på barns perspektiv och delaktighet främjar barns inflytande i verksamheten. Barns röster och agerande ska tas på allvar för att de vuxna ska lyckas fånga barns perspektiv och göra dem delaktiga, vilket ger barn möjligheter att känna sig uppmärksammade. Slutligen betonar Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) att när barns omvärld, intressen samt intentioner bemöts och respekteras bidrar det till att barn innehar inflytande och känner delaktighet i förskolan.

Pramling Samuelsson och Sheridans (2001) tidigare studie hade en utgångspunkt av att undersöka hur barn i förskolan upplevde sina möjligheter av att påverka verksamheten och hur de definierade begreppet bestämma. Resultatet visade att barn upplevde att de hade inflytande och de kände sig delaktiga i gemensamt beslutsfattande utifrån ett jämlikt perspektiv. Det dominerande resultatet visade ändå att barn endast fick bestämma över sig själv, sin lek och egna aktiviteter då de vuxna bestämde allt annat. Studien påvisar att arbetet med delaktighet och inflytande fortfarande är av betydelse att studera i relation till deras tolkning om att barn förväntar sig att de vuxna ska bestämma allt. Pramling Samuelsson och Sheridan (2001) hade även en annan tolkning av problemet, nämligen att de vuxna tog för givet att barnen upplevde en delaktighet och med anledning av det synliggjordes det inte för barnen. Synliggörandet är en avgörande aspekt, vilket Ribaeus (2014) beskriver i sin studie om demokrati i förskolan. För att barn ska kunna utveckla demokratiska principer handlar det om att ge dem en förståelse för hur deras inverkan gör skillnad för verksamheten. Barns uttryck ska tas på allvar och det som berör det enskilda barnet ska uppmärksammas. Följaktligen visar Pramling Samuelsson och Sheridans (2001) resultat att barn som är delaktiga under olika situationer men inte förstår syftet med aktiviteten innefattar alltså ingen delaktighet, vilket även Hart (1992) upplevde som en fara. Nämligen att delaktighet uppfattades som en manipulation, att barn blir styrda och tror sig vara delaktiga. Enligt Hart (1992) behöver barn få utrymme och möjlighet till deltagande för att uppnå delaktighet. Barn behöver också få möjlighet att påverka sin situation för att bilda erfarenheter som de tar med sig i livet in i ett demokratiskt samhälle.

2.3. Påverkansfaktorer

Nedan redogörs de begrepp som är, enligt vår tolkning, av betydelse i arbetet med barns delaktighet och inflytande i förskolan. Påverkansfaktorerna kommer dessutom att diskuteras senare i relation till resultatet.

2.3.1. Kommunikation

I en kommunikation präglas utformningen av samtliga parter, dels av innehållet men också formen av samtalet. Hur kan det då se ut i förskolan när den ena parten är ett barn och den andre är en vuxen? Enligt pedagogisk tradition ska barnet sättas i centrum i förskolan och de ska kunna påverka verksamheten. I en undersökning med ett forskningsarbete i pedagogik upptäckte Arnér och Tellgren (2006) att barn inte är vana vid att de vuxna ägnar tid åt att lyssna och samtala med dem. Det synliggjordes att verksamheten utformades efter de vuxnas villkor på grund av att vuxnas språk dominerar i relation till barnens språk. Författarna poängterar att de vuxna behöver utveckla en respekt för barn, lära sig att lyssna på barn och att de ska få synliggöra sina tankar. Det kan resultera i att vuxna ser och tänker ur andra synvinklar som gynnar barns delaktighet och inflytande. För att ge barn möjligheter till en gynnsam kommunikation krävs det att den vuxna visar ett genuint intresse och är närvarande i barns uttryck samt att barn får chans att känna tillit till den vuxne.

Att ge barn möjlighet till inflytande där de får uttrycka sig och göra sina röster hörda förutsätter att deras uttryck tas på allvar och att de får möjlighet till delaktighet (Elvstrand 2009; Pramling Samuelsson & Sheridan 2003). En problematik som ofta uppstår i samtalet mellan barn och vuxna som Arnér och Tellgren presenterar är att ”det som den vuxne uppfattar som en brist i barnets kompetens har ofta sin grund i att barnet har tolkat frågan på ett annat sätt än den vuxne” (2006 s. 121), vilket speglas i att barn alltid besvarar det som de uppfattar som frågan. I vår studie speglar denna problematik en tolkning av barns perspektiv, närmare bestämt att den vuxnes tankar kring barns bristande kompetens grundar sig i att den vuxna har svårt att närma sig barns perspektiv i samtalet. En avgörande aspekt för att kunna inta någons perspektiv är att personen konfronterar sina föreställningar och lägger sina egna tankar åt sidan för att lättare tolka den andre i samtalet (Arnér & Tellgren 2006). Elvstrand (2009) presenterar Von Wrights fördjupning av kommunikationens betydelse i sin studie. Hon förklarar att genom kommunikation och genom att ta andras perspektiv kan barn utveckla föreställningar för människors verklighetsuppfattningar. När barn väl utvecklar dessa föreställningar kan de lättare reflektera över sitt eget perspektiv och sina egna handlingar, vilket i sin tur leder till en

medvetenhet. Denna medvetenhet främjas genom sociala samtal och barn utvecklar även förståelsen för delaktighet genom socialt samspel. Arnér och Tellgren (2006) redogör att ett samtal mellan parter bör ses som ett verktyg för att skapa relationer, vilket i sin tur gör det enklare att närma sig varandras perspektiv. Barn behöver utveckla en medvetenhet om att inget de säger är rätt eller fel, utan det är deras uppfattningar som är väsentliga i förskolan, vilket gör att den vuxnes behöver inneha en tillåtande attityd. Det vill säga att de ska respektera barn och anstränga sig för att ta del av deras uttryck vilket bidrar till kunskapsutveckling. I barns tidiga ålder ska grunden läggas för ett livslångt lärande där barn får möjlighet till ett reellt inflytande.

2.3.2. Maktfördelning

I Arnér och Tellgrens (2006) undersökning framgår det att barn i förskolan får godkänna förslag som vuxna framför, alltså att barnen får utöva ett bestämmande, vilket tydliggör att verksamheten styrs av de vuxna och bidrar inte till barns reella inflytande. Barn ska få möjlighet att utveckla en förståelse för vad demokrati innebär och det sker inte genom att låta barnen välja. Författarna tolkar detta som ett maktförhållande mellan vuxna och barn. Dolk (2013) beskriver i sin studie hur pedagogerna styr barns egna val genom att begränsa valmöjligheter. Pedagogerna uttrycker att en viktig aspekt under valstunden är att möjliggöra barnens egna och aktiva val. Under valmomentet uttryckte varje barn sin vilja men beroende på vilka aktivitetskort som låg på bordet blev inte barnens val bejakande, utan styrda till att välja något annat. Det som synliggörs här är en förvirring för barnen att först uppmuntras göra egna val samtidigt som pedagogerna indirekt styr valmöjligheterna. Liksom Dolk (2013) tolkar vi styrningen som en maktutövning där val av olika strategier och tekniker vägleder samt påverkar det enskilda barnet utan någon djupare förståelse för omständigheterna.

Avsnittet i Dolks (2013) studie gällande maktutövning synliggör även vårt intresse som väcktes efter diskussioner med pedagoger om vilka strategier de förhåller sig till i arbetet med barns delaktighet och inflytande i förskolan. Får barn möjlighet till att göra egna val eller styr pedagoger valen genom att begränsa valmöjligheterna utan att barn förstår innebörden? Lenz Taguchi och Åberg (2005) skriver fram att problemet inte är om utan hur och när pedagogen ska ingripa i olika situationer. Det handlar inte om att frångå sitt pedagogiska ansvar och lämna ansvaret till barnen där de själva får bestämma. Vidare poängterar Pramling Samuelsson och Sheridan (2001) att barn förväntar sig att vuxna ska bestämma. Det tyder på att barnen är maktlösa emot de vuxna när de är närvarande men deltar inte de vuxna i aktiviteten upplever barn att de kan påverka. Lenz Taguchi och Åberg (2005) fortsätter med att barn behöver tydliga

ramar för att förstå vad som är rimligt och acceptabelt i verksamheten. I studien skriver de även fram strategier om att bjuda in barn för att tillsammans med pedagoger tänka, ge förslag och fatta gemensamma beslut som gynnar verksamheten. Studien resulterade i att pedagoger bör avsätta tid för att ge barn möjlighet till diskussion där allas synpunkter och åsikter lyssnas på samt respekteras. Följaktligen kan de tillsammans förhandla fram olika lösningar som alla förstår innebörden av. Denna strategi ger möjlighet till delaktighet där barn och pedagoger tillsammans tar ansvar över hur vardagen fungerar i verksamheten.

2.3.3. Miljö

Erikssons (2007) betonar i sin studie att barns egna upplevelser som framkommer på grund av utformningen av miljön är avgörande för hur barn kan interagera och känna sig delaktig i omgivningen. Förskolans miljö ska anpassad efter barns tidigare erfarenheter, behov och förmågor. Lenz Taguchi och Åberg (2005) poängterar att miljön i verksamheten ofta utformas av vad pedagoger anser vara bäst för barn. Vad barn kan och inte kan göra i verksamheten ligger till grund för hur pedagoger utformar miljön. För vem och på vilket sätt strukturerar pedagoger miljön i förskolan? ”Hur vi pedagoger ordnar miljön på förskolan säger något om vad vi har för uppfattningar om förskolans roll, barn och barns lärande” (Lenz Taguchi & Åberg 2005 s. 27-28). Vidare diskuterar Lenz Taguchi och Åberg (2005) problematiken som kan uppstå när barn får anpassa sig efter verksamhetens utformning. Det kan medföra att barn blir hämmade av att påverka, miljön ska nämligen anpassas efter barns förutsättningar. Som pedagog krävs det att kontinuerligt lyssna och observera det barn visar intresse för. När pedagoger lyssnar och följer upp vad barn behöver kan en meningsfull miljö utformas för att åstadkomma nyfikenhet och lust att vilja utforska. Ytterligare beskriver Eriksson (2007) att samspelet mellan vuxna och barn behöver vara en ömsesidig relation. Det skapar möjligheter till att konstruera och forma miljön som ger förutsättningar till en utvecklingsmiljö där barn formas.

Lenz Taguchi och Åberg (2005) hävdar att barn aldrig blir fria från pedagogernas påverkan eftersom ansvaret ligger hos den vuxne. Pedagogers medvetenhet till lyssnande av barns intresse skapar förutsättning för att barn blir delaktiga i utformningen av miljön. Vikten av tydliga ramar som pedagoger utformar tillsammans med barn ger möjlighet till en inspirerad och lustfull miljö av att vilja skapa och leka i (Lenz Taguchi & Åberg 2005). Eriksson (2007) understryker även hur viktigt det är att pedagoger ska vara stödjande gällande organisationen av olika situationer, genom att planera aktiviteter och erbjuda material för att främja varje barns lärande. Får barn möjlighet att välja material fritt till sin lek i förskolan? Eriksson (2007)

poängterar betydelsen av att barn fritt ska få leka och skapa då det främjar möjligheten för att utveckla sin personlighet, vilket vi har i beaktande i studien i förhållande till hur förskollärarna beskriver betydelsen av lek, material och miljö.

2.4. Teoretisk utgångspunkt

Under detta avsnitt presenteras den teoretiska utgångspunkten för studien som är Roger Harts teori gällande barns delaktighet och inflytande samt hans modell av sin delaktighetsstege. Han har studerat barns delaktighet världen över och upplevde att barn har mindre delaktighet och inflytande i samhället, vilket är relevant för vår studie då vi upptäckte en liknelse vid tidigare diskussion med pedagoger. De upplevde nämligen en problematik av att synliggöra varje individ dagligen och erbjuda reellt inflytande. Vi upplevde även att vuxna styr i verksamheten och att det finns utmaningar i arbetet med barns delaktighet och inflytande. Som avslut presenteras centrala begrepp som vi uppfattar som bärande från Harts teori och hans modell av delaktighetsstegen. Det är vår tolkning av begreppen som används i analysen för att förstå och tolka den insamlade empirin.

Hart är professor i miljöpsykologi och utvecklingspsykologi på ett universitet i New York. Han upplevde en problematik gällande vuxnas styrning av barns delaktighet, nämligen att barns delaktighet var en manipulation, vilket resulterade i att han ville undersöka problemet för att synliggöra barns deltagande som medborgare (Hart 1992; 2008). Hart (2008) beskriver att den högsta graden av medborgarskap är när barn och vuxna dels känner att de kan förändra men också när de inser betydelsen av att bjuda in andra i en gemenskap på grund av sina rättigheter. Det medverkar till att de inbjudna också blir påverkade och fördjupar sin förståelse för sina rättigheter av att inneha en röst. Enligt Hart (2008) blir det moraliskt när fler människor involveras. Hart (1992) menar att demokratisynen i ett land styrs av samtliga invånare, även barn och deras delaktighet. Han anser att barns förmåga av att synas, göra sin röst hörd och möjlighet till påverkan har uppmärksammats i olika länder. Det kan grunda sig i att invånarna har fördjupat sig i innebörden av demokrati, i synnerhet av att ge barn möjlighet till delaktighet. Barns möjligheter av att vara delaktig och påverka sin situation är enligt Hart (1992) avgörande för att barn ska utveckla erfarenheter om hur ett demokratiskt samhälle fungerar.

Children need to be involved in meaningful projects with adults. It is unrealistic to expect them suddenly to become responsible, participating adult citizens at the age of 16, 18, or 21 without prior exposure to the skills and responsibilities involved (Hart 1992 s. 5).

Vuxna kan alltså inte förvänta sig att barn ska utveckla demokratiska förmågor utan att prova sig fram under sin uppväxt. Barn måste få påverka sin situation för att möjligen utveckla en förståelse av hur ett demokratiskt samhälle fungerar. I vår studie har vi detta i beaktande utifrån hur förskollärarna förhåller sig till arbetet med barns delaktighet och inflytande samt på vilket sätt de arbetar med det. I förskolan finns det möjligheter för att barn ska utveckla en förståelse för demokrati genom delaktighet och få möjlighet till inflytande över olika situationer. Hart (1992) framhäver betydelsen av att vuxna ska se barn som kompetenta för att lättare utgå ifrån barns initiativ men med stöttning. Han betonar även att när barn får möjlighet till delaktighet och ett reellt inflytande skapar det en inre drivkraft av att vilja medverka, vilket vi har i beaktande i vår studie gällande vad förskollärarna anser vara viktigt i arbetet med barns delaktighet och inflytande. Vidare beskriver Hart (1992) att barn utvecklar fler aspekter av att inneha en påverkan över sin situation, såsom att utveckla en djupare kompetens för det aktuella området och utvecklingen av erfarenheter som barnet har nytta av i framtiden. Delaktighet uppnås när barnet deltar frivilligt, vilket i vår studie kopplas till hur förskollärarna definierar begreppet. Dessutom betonar Hart (1992) att barn aldrig ska behöva ansvara i verksamheten för det är vuxnas ansvar och barns beslutsfattande ska alltid ske med stöttning från den vuxne.

Det finns studier som visar vilket inflytande Harts teori gällande barns delaktighet har haft världen över, vilket Robertson Pearce (2001) presenterar i en översättning av Shiers (2001) studie med utgångspunkt i hela Storbritannien. Syftet var att undersöka vilka teorier och modeller som haft störst betydelse för att främja arbetet med barns delaktighet. Det visade sig bland annat vara Harts teori gällande barns delaktighet och hans delaktighetsstege (se bilaga 3). Delaktighetsstegen är en modell som Hart inspirerades av från Arnstein (1969). Hon konstruerade en stege som symboliserar människans delaktighet för att mäta medborgares inflytande i samhället, A Ladder Of Citizen Participation. Hart (1992) utvecklade stegen till en modell för att illustrera barns delaktighet i åtta steg. Syftet var att använda stegen för att vuxna skulle reflektera och utvärdera arbetet med barns delaktighet. Elvstrand (2009) har i sin studie undersökt hur delaktighet kan ta uttryck i skolan. Utgångspunkten var att delaktighet är något som sker mellan deltagare. Hon har fördjupat sig i delaktighetsstegen som hon anser vara ett verktyg för pedagogen, som med fördel kan användas för att synliggöra delaktigheten i verksamheten för vidare reflektion. Det Elvstrand (2009) avser vara viktigast i arbetet med stegen är att inte använda den som fasta riktmärke, utan stegen är en symbol som beskriver barns delaktighet i olika situationer. För henne innebär delaktighet ett deltagande i ett sammanhang, vilket kan resultera i att det blir enklare för individen att få inflytande över

verksamheten. Vuxna kan inte ”ge” barn ett inflytande, utan barn behöver lära sig förstå rätten av att inneha ett inflytande och hur inflytande kan användas. Nedan presenteras en förkortad version av hennes översättning:

De första tre stegen som är nederst på stegen symboliserar ingen delaktighet:

Första steget: Manipulation – Barn blir manipulerade till att agera i relation till de vuxnas intentioner. De vuxna påverkar barnen men ger sken av att det är barnens egna beslut eller önskan. Det gäller även om barnen har påverkat en situation i förskolan utan att de vuxna gör barnen medvetna om det.

Andra steget: Dekoration, betydelselös – Barn som får aktivt delta under planerade situationer utan att veta syftet. Barn blir som en dekoration av diverse orsaker.

Tredje steget: Symbolvärde – Vuxna som bjuder in barn till att dela med sig av sina uppfattningar för syns skull. Barn har inte kunskap om på vilket sätt eller hur mycket de ska dela med sig av.

De resterande fem stegen symboliserar olika grader av delaktighet:

Fjärde steget: Anvisade men informerade – Barn blir informerade om en uppgift och får möjlighet till deltagande. De får själva styra över sitt deltagande. Det är en huvudsaklig utgångspunkt för delaktighet.

Femte steget: Rådfrågade och informerade – Vuxna planerar en situation men har barnens perspektiv i beaktande samt tar hänsyn till deras tankar och idéer.

Sjätte steget: Initierade av vuxna, delade beslut med barn – Vuxna tar initiativ för att ge barn möjlighet till beslutsfattande. Barns tankar och önskemål värderas samt påverkar kommande beslut.

Sjunde steget: Initierade beslut och styrda av barn – Besluten är dels initierade av barn samt styrda av barn. Vuxna finns som stöd.

Åttonde steget: Initierade av barn, gemensamma beslut med vuxna – Barn som initierar men beslutar tillsammans med vuxna. De vuxna blir erbjudna att delta under beslutsfattandet.

En problematik som Hart (2008) har uppfattat är att många vuxna har valt att använda stegen som ett mätverktyg i arbetet med barnen, vilket resulterar i att mätningen grundar sig i barns utvecklingskompetens av deltagande. Hans tankar till vad som grundar problematiken av feltolkningar kan vara att stegen blir en metafor för klättring, vilket vi också betraktar som en

anledning. Det vill säga att pedagoger i förskolan ser stegen som en symbol där strävan av att vara högt upp är något bra, vilket vi är medvetna om i studien för att lättare inta förskollärarnas perspektiv i tolkningen av delaktighetsstegen. Om vi ser detta till förskolans verksamhet kan problematiken synliggöras då pedagoger manipulerar barn till att uppfatta sig delaktiga, då barn tycks ha en påverkan men så är inte fallet. Vår avsikt är att delaktighetsstegen kunde utformas som en cirkel istället för att motverka effekten av strävan efter att klättra uppåt. Ytterligare en problematik som kan uppstå i förskolan är om barn är delaktiga under en situation som de uppfattar som rolig men inte förstår syftet av. Det innefattar alltså inte delaktighet om barnet inte förstår syftet eller sin roll i aktiviteten (Engdahl & Ärlemalm-Hagsér 2015).

Harts (2008) syfte med stegen var att ge vuxna en utgångspunkt för egna reflektioner för att främja arbetet med barn, i synnerhet av att ge barn möjlighet till deltagande. Inte att de högre trappstegen är bättre än de som ligger under och framförallt inte för att utvärdera den enskilda individen. Stegen ska synliggöra att det finns olika grader där barn är tillåtna, aktiverade och stöttade av vuxna för att ta egna beslut och påverka sin situation tillsammans med andra. Det finns barn som inte alltid vill ta egna beslut men det viktiga är att barnen får möjlighet att utveckla ett självförtroende och sin kompetens för att ta egna beslut när det behagar barnet. Hart (2008) anser däremot att delaktighetsstegen har gjort sitt, det vill säga att forskningen behöver gå vidare. Vi anser att delaktighetsstegen kan användas ännu för reflektionsarbete men det är med förutsättning av att pedagoger är medvetna om begreppens betydelse och hur modellen ska användas. Hart (2008) poängterar att det viktiga inte är vad någon modell beskriver utan att se till att arbetet fortskrider för att främja förverkligandet av barns rättigheter, vuxna och barns samarbete samt barns deltagande engagemang för en framtid i samhället.

2.4.1. Centrala begrepp för studiens teoretiska utgångspunkt

Delaktighet är ett *deltagande* och det kan endast uppnås äkta delaktighet om deltagandet är *frivilligt*. Det krävs ytterligare att individen *förstår syftet* med situationen för att äkta delaktighet ska åstadkommas. *Inflytande* kännetecknas som en *påverkan* vilket barn behöver utveckla förmågor av att använda samt förstå deras rättigheter av att påverka sin egen situation. Det krävs att barn får möjlighet till att aktivt delta och påverka sin situation för att utveckla förmågor av att agera demokratiskt. *Demokrati* är en viktig aspekt i ett samhälle, med anledning av att ett land styrs av samtliga invånare. De vuxna innehar ett *ansvar* av att utforma en god miljö men det ska ske med *barns perspektiv* i beaktande. Barns tankar och åsikter ska värderas samt användas i ett *gemensamt beslutsfattande* samtidigt som den vuxne alltid finnas som *stöd*. Det

är av betydelse att barn blir *medvetna* om deras delaktighet och inflytande, vilket genomförs av att synliggöra och bekräfta deras deltagande och påverkan.

3. Metod

I avsnittet nedan presenteras studiens val av metod, genomförande, undersökningsgrupp, dokumentationsmetod, etiska ställningstagande och en avslutning med tillhörande metoddiskussion.

3.1. Val av metod

Holme och Solvang (1997) poängterar kvalitativ forskning när undersökaren behöver riklig information om få enheter och en förståelse för det studerade fenomenet. De diskuterar även intervju som metod för att främja informationsvärdet och skapa en grund för djupare uppfattning i relation till fokusområdet. Detta är anledningen till varför vi valt kvalitativ forskning med intervju som metod, i synnerhet av att synliggöra forskollärarnas uppfattningar gällande barns delaktighet och inflytande. Stukát (2011) presenterar huvudsyftet med kvalitativ forskning som en tolkning av det insamlade materialet från undersökningen. Det handlar inte om att generalisera eller förklara utan att karaktärisera ett fenomen. Vi är medvetna om problematiken som kan uppstå i tolkningsprocessen, nämligen att det inte finns någon garanti för att tolkningen av det insamlade materialet är i överensstämmelse med de medverkandes uppfattningar. Holme och Solvang (1997) understryker att tolkning sker under hela studien och forskarna kan aldrig skydda sig från feltolkningar, vilket vi är medvetna om genom arbetsprocessen.

3.1.1. Forskningsintervju

Problemformuleringen ska vara grunden till metodvalet, vilket gör det viktigt att reflektera över vilken metod som är lämpligast i relation till studiens syfte. Beroende på hur frågor i en intervju ställs eller hur de formuleras är avgörande för vilken typ av information som samlas in. Intervjuer som metodval är dels vanligt, men också viktigt inom utbildningsvetenskapen (Stukát 2011). Denscombe (2009) betonar intervjuer som en lämplig metod för att samla in djupgående och detaljerad data, i synnerhet av människors personliga uppfattningar och åsikter. Vår uppfattning av intervjuer är att vi får möjlighet att redovisa resultatet med detaljer i relation till ämnet. Fördelen med intervjuer är att forskaren får möjlighet att kontrollera svaren, det vill säga försäkra sig om att informationen är riktig. En resumé av den tolkade informationen är bra

att lyfta som avslut på intervjun för att deltagaren kan styrka informationen eller revidera eventuella missförstånd, vilket främjar studiens validitet (Denscombe 2009).

Inledningen av intervjun är viktig för hur samtalet kommer att fortlöpa. Denscombe (2009) betonar att ge de intervjuade möjlighet till att slappna av. En god start på en intervju är att börja med en fråga som de intervjuade förväntas kunna svara på, exempelvis en stimulerande fråga istället för att kasta sig in i intervjuens huvudsyfte. Stukát (2011) understryker betydelsen av att skapa en trivsam miljö innan intervjun startar. Det kan ske genom att hälsa varmt välkommen, meddela återigen om etiska ställningstagande och redogöra för studiens syfte i en kortare resumé. Det personliga mötet är en viktig grund för att främja ett förtroendefullt klimat som vidare utvecklar en ömsesidig relation där deltagarna vågar uttrycka sig. Aspelin (2013) redogör för det personliga mötet som en avgörande aspekt för det sker en interaktion mellan parterna i mötet. Han poängterar även den respekt som forskaren förväntas inneha för samtliga deltagare. Enligt yrkesetiska principer för lärare ska de som medverkar alltid bli bemötta med respekt för deras person och integritet (Läraryrket 2014).

3.1.2. Semistrukturerad intervju

Deltagarna fick möjlighet att utveckla sina synpunkter kring ämnesinnehållet genom semistrukturerade intervjuer. Denscombe (2009) beskriver semistrukturerad intervju som gynnsam metod då forskaren är flexibel och använder en färdig mall, men är beredd att ge deltagarna mer utrymme för att utveckla sina svar. Persson¹ redogör betydelsen av att använda semistrukturerad intervju för att samla in djupgående och personlig empiri. Däremot beskriver hon betydelsen av att vara medveten om analysen av det insamlade materialet. Det kan nämligen bli problematiskt att finna mönster i svaren på grund av att dataanalysen är tidskrävande, vilket gör att intervjuerna behöver starta i god tid. Det ger forskarna möjlighet till att analysera empirin med goda tidsmarginaler.

3.1.3. Personlig intervju

I studien användes det personliga intervjuer som metod med anledning av att samla in detaljerad och djupgående empiri. Denscombe (2009) presenterar personliga intervjuer som en god metod att använda när forskaren har en deltagare att fokusera på genom att ledsaga denne genom intervjun. Fördelen med personlig intervju är att det endast är en person som talar, vilket är en fördel när intervjun ska transkriberas. Problematiken som kan uppstå är att personlig intervju

¹ Helén Persson Universitetsadjunkt i svenska, Föreläsning Högskolan Kristianstad 180514

kan hindra antalet anmärkningar som är väsentliga för forskaren. Av detta skäl begränsas uppsättningen av åsikter som är relevant för studien, vilket medför att intervjufrågorna behöver vara väl genomarbetade. Denscombe (2009) framhäver även uppläggningsen av gruppintervju som betydelsefull, vilket kan innebära att representativiteten ökar av det insamlade materialet. Med hjälp av en gruppintervju inkluderas fler deltagare som kan ge en bredare mångfald av ämnesinnehållet. Det är avgörande för resultatet hur gruppdynamiken fungerar och i en gruppintervju finns en fara att alla åsikter inte synliggörs för den dominerade talaren kan ha starka åsikter. Det är forskarens uppgift att alla medverkande kommer till tals men för att minimera riskerna har personliga intervjuer använts i studien.

3.2. Genomförande

Innan intervjuerna skrevs ett missivbrev med information om studiens syfte och om etiska ställningstagande som varje medverkande tog del av, i synnerhet av att de skulle få en inblick av studien. När missivbreven gavs ut fick de kort information om hur intervjuerna kommer gå till samt att en underskrift krävs för samtycke av ljudupptagning som samlades in innan intervjuerna. Detta med anledning av att studien publiceras på webbplats. Intervjufrågorna skrevs med fokus på öppna frågor som därefter testades genom en pilotstudie på en förskollärare som tog examen år 2013. Pilotstudien genomfördes med anledning av att upptäcka eventuella tolkningsproblem av frågorna och för att uppskatta tiden för en intervju.

Fyra förskollärare från samma förskola men från olika avdelningar deltog i studien. För att skapa en trygg miljö för deltagarna utfördes intervjuerna på förskolan i mindre ostörda rum. Det erbjöds även frukt för att främja en avslappnad stämning. De två första intervjuerna utspelade sig i förskolans personalrum och de andra två i ett kontor bredvid avdelningen. Under intervjusamtalen medverkade båda forskarna för att underlätta insamlingen av empirin. När alla intervjuer var genomförda påbörjades transkribering, följt av en analysprocess av empirin.

3.3. Val av undersökningsgrupp

Studiens val av undersökningsgrupp presenteras för att ge läsaren möjlighet att bedöma studiens tillförlitlighet. Strategiska val är en lämplig metod för urval genom säkerställning av att resultatet förbinds med studiens syfte (Stukát 2011). I studien medverkade förskollärare för vi förväntade oss att de innehar kunskap gällande studiens innehåll från sin utbildning. Det var förskollärare från samma förskola som deltog i studien med motiv av att vi hade ett tidskrävande arbete framför oss men upplevde inte att det influerade resultaten negativt. Vi uppfattade

empirin som mättad och behövde inte intervjua fler deltagare. Representativitet och statistisk generalisering är inte aktuella syfte för en kvalitativ studie, men vårt val av undersökningsgrupp blev en avgörande aspekt för vår studies utgångspunkt. Studien kan bli oanvändbar om urvalet baseras på fel grunder. Valet av att intervjua fyra förskollärare kan ge en begränsad helhet av resultatet. Eftersom studiens syfte är att undersöka hur förskollärare på samma förskola förhåller sig till barns delaktighet och inflytande gör det urvalet relevant för studiens syfte.

3.4. Val av dokumentationsmetod

Under intervjusamtalen användes ljudinspelning och båda forskarna medverkade för att underlätta insamlingen av empiri. En av forskarna antecknade, samtidigt som den andre ledsagade intervjun. Valet av att spela in intervjuerna gav oss en dokumentation som stöd vid analysen. Stukát (2011) framhäver att användning av ljudinspelning garanterar att ingen information försummas. Vi ansåg att ljudinspelning var tillräckligt för studiens syfte, därför blev videoinspelning bortvald eftersom det kan påverka intervjupersonerna negativt. Deltagarna kan känna press av att prestera under videoinspelning som gör att pålitligheten hämmas. Lika viktigt att ha med i beaktande är att ljudinspelning kan vara obekvämt för vissa människor, därför behöver forskaren vara lyhörd för deltagares känslor (Denscombe 2009).

3.5. Bearbetning av data

Transkriberingen gjordes efter intervjuerna för att sammanställa deltagarnas svar och forma tydliga tema. Det är dokumentationen av empirin som är grunden för analysprocessen. Enligt Stukát (2011) är det av relevans att vara medvetna om att transkriberingen är tidskrävande. En timmes intervju beräknas till cirka fyra timmars skrivande. Transkriberingen fördelas mellan oss i studien för att använda tiden på ett effektivt sätt. Under lyssnandet av intervjuerna antecknades det som var relevant. Det vill säga att en del ord, oartikulerade ljud och tysta perioder sållades bort. Stukát (2011) betonar att tid kan sparas om det intressanta och relevanta avsnitten från ljudupptagningen transkriberas. Vi placerade all transkribering framför oss och klippte ut varje svar för att sortera enligt intervjufrågorna. Vi markerade återkommande begrepp i relation till studiens syfte. Det uppstod problem för tolkningsarbetet då vi fastnade i egna tankar men för att fördjupa oss i hur förskollärarna definierade delaktighet och inflytande samt hur de arbetade i verksamheten har vi fått gå igenom den insamlade empirin flertal gånger ur olika perspektiv för att finna nya utgångspunkter.

3.6. Etiska ställningstagande

Forskningsetik är en huvudsaklig del i all god forskning som är viktigt att ta hänsyn till vid dels insamling av material, analys samt vid publicering av studien. Individsskyddkravet grundläggande aspekter har summerats i fyra huvudkrav som är samtyckeskravet, informationskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2002). I vår studie har deltagarna fått bestämma över sin medverkan och efter visat intresse fick samtliga ett missivbrev med syfte av att ge deltagarna en inblick av ämnesområdet. Missivbrevet innehöll information om studiens syfte och etiska ställningstagande som var av relevans för studien. Skriftligt samtycke samlades in från samtliga deltagare innan intervjuerna eftersom studien publiceras för allmänheten. Samtycke samlades även in för att inneha bevis av empirin inför publicering och vi var medvetna om att deltagarna kan avbryta sitt samtycke, vilket hade kunnat medföra att studiens innehåll fått anpassas. Utöver informationen i missivbrevet berättade vi med tydlighet att deltagarna fick avbryta intervjun eller avböja en fråga utan konsekvenser för vi ville främja en ömsesidig relation mellan oss.

I studien har vi varit noggranna med att ingen information om deltagarna eller verksamheten ska kunna spåras för att stärka anonymiteten, vilket vi upplever som en skyddande faktor och något som vi säkerställde för deltagarna. Det var inte av relevans för studien att utomstående skulle kunna spåra deltagarna och vi betraktar även att anonymiteten bidrog till att deltagarna gav rikligare svar då vi uppfattade dem som ärliga. Den insamlade empirin användes endast inför forskningssyfte och vi förvarade empirin oåtkomligt för utomstående. Vi bevarade empirin med syfte av att återkoppla till deltagarna innan publicering, vilket vi tyvärr inte gjorde på grund av tidspress. Efter publicering förstördes all empiri och ljudupptagningarna raderades.

3.7. Metoddiskussion

Studien har fortskridit utan några större problem. Våra intervjufrågor var välformulerade vilket vi anser vara grunden till att vi samlat in mycket empiri. Frågorna testades dels på varandra men också på en förskollärare som visade sig vara till fördel då frågornas utformning reviderades. Valet av att intervjua förskollärare som ena forskaren har relationer till visade sig vara gynnsamt eftersom det blev en avslappnad miljö. Oron av att deltagarna skulle koppla till erfarenheter gällande det gemensamma arbetet med den person som de har en relation till var grunden till varför den andre ledsagade intervjuerna. Fördelningen av att dela ansvaret mellan oss upplevde vi som gynnsam eftersom deltagarna svarade utförligt och seriöst. Vi var aningen

nervösa för att intervjuerna skulle framstå som ett förhör och att deltagarna inte erhöll tillräckligt med kunskap om frågorna, vilket inte var något hinder då vi fick utförliga svar.

Tanken var att utföra fyra personliga intervjuer men de två sista sammanslogs till en gruppintervju. Det visade sig vara en fördel ur ett tidsperspektiv då det uppstod komplikationer som gjorde att intervjuerna blev försenade. Fördelen med gruppintervjun var att förskollärarna var väl insatta i varandras arbete, vilket gjorde att de gav varandra inspiration och framförallt tid att svara utförligt på frågorna. Oron av att alla inte skulle komma till tals diskuterades innan intervjun men det visade sig att ingen av deltagarna dominerade. Det var däremot svårare att transkribera när två personer pratade för att tydliggöra vem som sa vad men vi ansåg att gruppintervjun inte påverkade resultatet negativt. För att utveckla studien ytterligare kunde vi gett förslag på ett nytt tillfälle, men eftersom arbetet var tidskrävande valdes en gruppintervju.

De två första intervjuerna genomfördes i ett rum med stor yta där samtliga medverkande satt vid ett runt bord där alla såg varandra. Den sista intervjun, som blev en gruppintervju, utspelades i ett litet rum där den antecknade forskarna satt i bakgrunden. Det var trångt och fanns inte utrymme för att alla skulle få ögonkontakt på ett enkelt sätt. Vi upplevde inte vid den stunden att det påverkade resultatet negativt men i efterhand kunde gruppintervjun bli mer gynnsam om alla tydligt kunde se och bekräfta varandra med ögonkontakt.

Slutligen vill vi understryka valet av att genomföra intervjuer är även utifrån Harts teori. Hart (1992) betonar att varje individ ska få möjlighet att uppnå delaktighet genom att göra sin röst hörd. Vi utformade följbaktligen intervjufrågor där varje individ fick lyfta sina personliga åsikter och uttrycka sig fritt efter sina förutsättningar. Enligt (Hart 1992; 2008) handlar medborgarskap om att varje individ ska känna att de kan påverka olika situationer. När fler människor involveras i ett sammanhang skapas det förutsättningar för en djupare förståelse av sin rättighet av att inneha en röst. Demokratisynen ska präglas av samtliga invånare där möjlighet till påverkan och delaktighet ska uppmärksammas. Av detta skäl valdes enkäter bort som metod, då vi upplever att förutbestämda svar hämmar individen av att formulera sig fritt och uttrycka personliga åsikter. Vi avslutande intervjuerna med en fråga om förskollärarnas uppfattningar om Harts delaktighetsstege och var de befann sig på den. Det var ett misstag som vi upptäckte vid analysprocessen, vilket är anledningen till varför stegen inte presenteras under val av metod som diskuteras djupare under rubriken Harts delaktighetsstege i diskussionsavsnittet.

4. Resultat

Studiens syfte är att undersöka hur förskollärare på samma förskola förhåller sig till begreppen delaktighet och inflytande i förskolan. I följande avsnitt framställs resultatet från studiens intervjuer med tillhörande rubriker. Med grund i studiens teoretiska utgångspunkt presenteras en sammanfattande analys som avslut där centrala begrepp från Harts teori diskuteras i relation till studiens forskningsfrågor.

4.1. Definition av delaktighet och inflytande

Alla förskollärarna definierade delaktighet och inflytande som att barn ska få göra sin röst hörd, de ska bli lyssnade på och få synliggöra vad de egentligen vill. Vidare beskrev förskollärarna att de ska lyfta barns idéer och eventuellt förverkliga dem. De uppfattade att delaktighet och inflytande går hand i hand. Barn ska få inflytande över sin vardag i förskolan, alltså påverka verksamheten. Enligt Arnér och Tellgren (2006) innebär inflytande att barn innehar en påverkan och delaktighet är en process av deltagande. En förskollärare betonade att delaktighet och inflytande handlar om en tvåvägskommunikation, där barn ska bli sedda och lyssnade på för att våga påverka och ta plats. En annan av förskollärarna klargjorde betydelsen av att uppmuntra barnen när de försöker göra sig förstådda, vilket skapar förutsättningar till att barnen vågar ta ett större inflytande i verksamheten.

- Att våga ta en plats som i ett sammanhang. Både som vuxen och som barn. Att man vågar göra sin röst hörd.

Vidare beskrev en av förskollärarna vikten av att delta med barnen i ett samspel när det gäller delaktighet, inte att gå in och styra i leken utan vara med barnen för att bli inbjuden. Förskolläraren uttryckte även att det är viktigt som pedagog att vara delaktig och för barnens del är det viktigt att låta de få vara delaktiga genom att påverka och bestämma vad de vill göra.

4.2. Att bestämma?

En av förskollärarna beskrev delaktighet och inflytande som ett bestämmande.

- Barnen ska få vara med och bestämma. Exempel bestämma vilken saga vi ska läsa på vilan eller bestämma vilken musik vi ska spela på gympan.

Ett begrepp som kontinuerligt upprepades var bestämma, vilket kan ha olika betydelser för olika pedagoger. Upplever förskollärarna att delaktighet och inflytande handlar om ett bestämmande?

Delaktighet och inflytande handlar inte om ett bestämmande eller att få sin vilja igenom, utan om ett samspel med ömsesidig respekt för varandras åsikter (Johannesen & Sandvik 2009). Två av förskollärarna diskuterade en överdrift med barns bestämmande, i synnerhet av den påverkan det innebära för verksamheten om barnen ska bestämma allt.

- Det har varit mycket diskussioner här om barns bestämmande. Det blir en överdrift att de ska bestämma allt, för det kan ju också bli väldigt rörigt och ostrukturerat för barnen att inte känna den tryggheten av att vi är här och håller ihop ramarna. Det har blivit kaos när barnen ska bestämma allt, fast det är kanske inte så konstigt.

Vidare poängterade förskollärarna att det är självklart att barnen ska få vara med och bestämma men med stöttning från en pedagog. De berättade om ett exempel för hur barnen fick planera och styra en gympaaktivitet tillsammans med pedagogerna. Ett annat exempel av hur de har arbetat med delaktighet och inflytande är ett projekt om dinosaurier som planerats efter barnens intresse eftersom de visat engagemang för ämnet. Vidare lyfts betydelsen av att låta barnen vara med och planera olika situationer för att det blir en annan stämning, en annan entusiasm om barnen har fått vara med och påverka händelseförloppet. En förskollärare berättade att barnen blir mer delaktiga om dem har mycket inflytande i verksamheten. När förskollärarna lyssnar på vad barnen vill upplever de att det blir en djupare kontakt med barnen.

- Sen att man berättar att du har varit med och bestämt detta, kommer du ihåg när vi bestämde detta? Detta var ju din idé.

Två av förskollärarna var eniga om att bekräftelsen är en avgörande aspekt. Närmare bestämt att synliggöra deras påverkan för att göra barnen medvetna om sitt inflytande, vilket dessutom är en avgörande del för att barn ska utveckla en förståelse för demokratiska principer. Det vill säga att barn behöver få vetskap om hur deras inverkan gör skillnad för verksamhetens utformning (Ribaeus 2014).

4.3. Att läsa av situationen

En av förskollärarna presenterade att barns lek på förskolan är viktigt då det inträffar en del gällande barns delaktighet och inflytande om pedagogen är avvaktande och inte träder in i leken. Barn organiserar leken själva och utvecklar förmågan för turtagning.

- I vissa fall kan leken förstöras om en pedagog träder in för då uppfattar barnen det som att den vuxna ska bestämma, styra upp eller hjälpa till. Därför ska vi avvakta.

Vidare beskrev förskolläraren att de vuxna ska vara förebilder, agera som inspiratör och ge barn de verktyg som behövs för att utveckla förmågan av att påverka inom demokratiska ramar.

Samtliga förskollärare berättade om att de dominanta barnen har störst påverkan i verksamheten men det är något de alla arbetar med. Förskollärarna styr och ställer inte i barnens aktiviteter utan de träder in om det behövs. En förskollärare betonade att det handlar om att läsa av sin barngrupp och vara närvarande för att höra hur olika situationer fortskrider. Vilket resulterar i att pedagogen kan läsa av när det krävs stöttning men det är viktigt att låta barnen själva försöka lösa eventuella hinder först. Förskolläraren beskrev ytterligare att när barnen själva startat en aktivitet så avbryter de inte den om det passar verksamheten då den är utifrån barnens initiativ. Det handlar dessutom om kombinationen av barn för när förskolläraren anser det behövs en vuxen närvarande i aktiviteten.

4.4. Att reflektera kring sitt eget förhållningssätt

De nämnde ofta begreppet demokrati och det är något de arbetar mycket med, i synnerhet av att alla ska få göra sin röst hörd och få påverka sin situation. Det diskuterades vidare med reflektioner kring det egna förhållningssättet gällande demokrati, vilket med fördel kan lyftas i arbetslaget. Olika begrepp har olika värden och med hjälp av diskussioner klargörs betydelsen (Arnér & Tellgren 2006). Genom diskussion plockar pedagogerna ner begreppet till rätt nivå, det vill säga att börja med de små barnen i förskolan för att sedan gå vidare i arbetet.

- Hur tänker jag kring demokrati? Reflektera själv. Det är sådana grejer som ständigt ska vara närvarande. Vi ska ständigt se och lyssna på alla. Det är ett stort ansvar.

Två av förskollärarna påpekade att med hjälp av att kommunicera med varandra lyfter de allas åsikter och ser till att alla kommer till tals. Förskollärarna poängterade betydelsen av att arbeta med demokrati, det vill säga att alla barn har rätt att uttrycka sig och bli lyssnade på. För att de osynliga barnen ska främja sin drivkraft krävs det att pedagogen vågar gå in i diskussioner på ett naturligt sätt och förklara vikten av att respektera varandra.

- Jag hör att det du säger är jättebra men här är fler som har jätteviktiga grejer att säga och det får du också lyssna på.

Genom en riklig diskussion i arbetslaget kan de enklare uppleva begrepp ur fler perspektiv, men då är det viktigt att kommunikationen i arbetslaget fungerar. Alla är olika och två av förskollärarna betonade olikheter som en fördel.

- Det är viktigt att använda olika styrkor och att inse att vi kan komplettera varandra med dessa.

Lyhördhet mellan pedagoger förklarades som en viktig aspekt eftersom alla har olika åsikter. Det är något som ska utnyttjas för diskussion med anledning av att alla inte tänker på samma sätt. Samtliga förskollärare var överens om hur arbetslaget arbetar gällande barns delaktighet och inflytande. De upplevde att de strävar åt samma håll, alla innehar olika styrkor och de arbetar inte med samma strategier.

4.5. Att uttrycka sig med tydlighet

Samtliga förskollärare poängterade att kommunikationen är en avgörande aspekt för arbetet med barns delaktighet och inflytande. Det gäller hela uttrycket, det vill säga kroppsspråk och röstläge. Med hjälp av kommunikation bekräftar barn och pedagoger varandra på avdelningen och synliggör speciella uttryck.

- Det är så mycket man förmedlar som man inte tänker på med sin kropp och olika uttryck.

De barn som inte har det verbala språket har andra sätt att kommunicera på och det är viktigt att vara medveten om enligt förskolläraren. Att just ta tillvara och synliggöra deras egna uttryck för att de barnen också ska få möjlighet av att göra sig förstådd samt påverka verksamhetens utformning. För att barn ska öppna upp sig krävs det att den vuxna visar ett genuint intresse och är närvarande, vilket resulterar i att barn känner tillit till den vuxne (Arnér & Tellgren 2006). Förskolläraren konstaterade att tydligheten i kommunikationen var en viktig del att arbeta med.

- Viktigt att vara tydlig, både verbalt och med kroppsspråk. Jag tror det är lättare att ta det till sig oavsett vad det gäller.

Alltså tydligheten till barnen men också tydligheten kollegor emellan. Vidare poängterade förskolläraren att med hjälp av en tydlig kommunikation blir det enklare att förnimma fenomenet.

4.6. Att anpassa verksamheten efter barns intresse

Miljöns utformning av verksamheten anser samtliga förskollärare som en avgörande aspekt av barns möjlighet till påverkan. Verksamhetens miljö ska vara uppbyggd efter barnens förutsättningar och intressen för att främja barns delaktighet och inflytande. Enligt Eriksson (2007) är barns egna upplevelser avgörande för hur barn kan interagera och känna sig delaktiga i den miljö de befinner sig i. Miljön i verksamheten ska alltså anpassas efter barns tidigare erfarenheter och förmågor. En förskollärare beskrev betydelsen av att synliggöra materialet i verksamheten, i synnerhet av att barnen kan plocka fram material själva. Två förskollärare berättade att de kontinuerligt behövde förändra miljön på avdelningen efter barnens intresse.

- Vi försöker stötta upp så mycket som möjligt med att förändra miljön efter hur barnen leker.

Förskollärarna betonade att det krävs att de utformar miljön efter den aktuella barngruppen för att locka alla barn till aktivitet. Genom att utnyttja de utrymmen som finns i verksamheten skapar pedagogerna möjligheter för att barnen ska leka efter sina egna förutsättningar.

4.7. Utmaningar i arbetet med barns delaktighet och inflytande

En av förskollärarna presenterade en viktig aspekt av hur de arbetar med barns delaktighet och inflytande i verksamheten. Nämligen av att låta barnen göra saker själva då de växer som individer och stärker sin självkänsla. Vidare berättade en förskollärare vikten av att uppmärksam alla barn, dels de osynliga men också de som är starka. De barnen som är starka vill gärna driva igenom sin åsikt och det bekräftar pedagogen på ett annat sätt. Samtliga förskollärarna upplevde en utmaning med att synliggöra alla barn varje dag. Det vill säga att bekräfta alla barn och anpassa verksamheten efter varje barn.

- En utmaning är att alla ska få chansen, ibland är det de som hörs och syns mest. Men vi är noga med att alla ska få komma till tals, sen är det tidsaspekten där med ju. Som man säger är det att vi alltid utgår efter barnens intresse, men man kan ju inte utgå efter 18 barns intresse på samma dag.

Förskolläraren ansåg att alla barn inte kan påverka utformningen av verksamheten varje dag, men pedagogerna försöker anpassa verksamheten efter barns mognad, ålder och intresse i olika grupper. Att hela tiden reflektera över sitt arbete lyfter en av förskollärarna som en viktig arbetsuppgift som aldrig stannar av, vilket kan upplevas som en utmaning. I synnerhet av att

försöka få barnen att förstå verksamhetens riktlinjer. Det måste finnas gränser för vad barnen kan påverka och inte i verksamheten samt att det behövs gränser som är tydliga för barnen gällande gemensamma regler. Barn behöver tydliga gränser och ramar för att förstå vad som är rimligt och acceptabelt i verksamheten (Lenz Taguchi & Åberg 2005). Förskolläraren diskuterade vidare om att det finns ett intresse av att vilja få med människor i sina tankar om barn delaktighet i förskolan.

- Viljan av att förstå varandras åsikter och reflektera tillsammans är avgörande.

Det är viktigt att pedagoger och barn fungerar ihop under samma tak för att främja arbetet med barns delaktighet. Samtidigt behöver verksamheten tydliga ramar att följa vilket är viktigt för barnen att förstå, alltså anledningen till varför de behöver ha dessa ramar och regler i verksamheten.

- Jag frågar barnen och gör det tydligt så dem själva kan reflektera, förstod du varför jag gjorde såhär?

Genom att diskutera med varandra om hur man tänker eller varför man gjorde på ett speciellt sätt främjar förståelsen. Förskolläraren poängterade att det är viktigt att markera när barnen går över gränsen men i synnerhet av dem ska förstå anledningen till markeringen.

4.8. Sammanfattande analys

Från förskollärarnas intervju svar upplever vi en viss betydelse av att fördjupa sig i aktuella begrepp för att pedagoger på samma avdelning ska förstå innebörden och för att kunna arbeta efter en röd tråd. Utifrån resultatet definierar vi *delaktighet och inflytande* som ett *deltagande* och rätten av att *påverka* sin egen situation. Förskollärarnas definition av begreppen är något *demokratiskt* för de betonade ett samspel där varje individ ska bli lyssnad på och få göra sin röst hörd. Vi anser det krävs ett pedagogiskt förhållningssätt från varje pedagog som genomsyras av ömsesidig respekt för varje enskild individ på förskolan. Förskollärarna beskrev även betydelsen av att göra barnen *medvetna* för deras påverkan av olika aktiviteter, i synnerhet av att bekräfta och ge barnen möjlighet av att *förstå syftet* för aktiviteten.

Med utgångspunkt i resultatet uppmärksammade vi tre aspekter som kan vara avgörande i arbetet med barns delaktighet och inflytande. Det framställdes att kommunikationen mellan barn och vuxna var en stor del i arbetet, vilket är den första aspekten. Det vill säga på vilket sätt pedagogen förmedlar sina uttryck och hur pedagogen tar tillvara på barnens uttryck. Vi upplever

att förskollärarna värnar om samspelet i verksamheten och i *gemensamt beslutsfattande* finns pedagogerna som *stöd* för barnen. Aspekt nummer två är maktfördelningen, alltså den makt pedagogen har i arbetet med barns delaktighet och inflytande. Enligt vår tolkning ansåg förskollärarna delaktighet och inflytande som ett bestämmande, men även den makten de har av att läsa av och använda barnens uttryck i utformandet av verksamheten. Det innefattar även den makten barnen själva har över sin situation i förskolan, vilket behöver vara ett *frivilligt* deltagande för att uppnå äkta delaktighet och inflytande. Den tredje aspekten är miljöns betydelse, i synnerhet av hur pedagogerna utformar miljön för att främja barnens delaktighet och inflytande. Förskollärarna var medvetna om att de innehar ett *ansvar* av att utforma en gynnsam miljö och de tar barnens intresse, behov och förutsättningar i beaktande, vilket vi tolkade som *barns perspektiv*.

5. Diskussion

I detta avsnitt följer en diskussion av resultatet i förhållande till studiens litteraturgenomgång med forskningsöversikt och förskolans styrdokument samt i syfte att besvara studiens forskningsfrågor. Utifrån resultat med tillhörande analys har vi tolkat två övergripande faktorer som är av betydelse i arbetet med barns delaktighet och inflytande. Det innefattar främst betydelsen av att definiera begreppen för att förstå innebörden vilket vi diskuterar under *deltagande och påverkan*. Den andra faktorn innefattar pedagogens förhållningssätt, det vill säga att pedagogen ska använda barns uttryck i lärandet med en tillåtande attityd som vi reflekterar över i rubriken *barns perspektiv, stöttning och bekräftelse*. Vi upptäckte även påverkansfaktorer från resultatet som kan vara avgörande i arbetet med barns delaktighet och inflytande som är betydelsen av kommunikationen i verksamheten, makten mellan barn och vuxna samt anpassningen av miljön. Dessa tre aspekter diskuterar vi under *kommunikationens betydelse, maktfördelning i förskolan och pedagogens utformning av miljön*. Avslutningsvis presenteras en diskussion med reflektioner gällande studiens teoretiska utgångspunkt under *Harts delaktighetstege*.

5.1. Deltagande och påverkan

Utifrån resultatet framgick det att barns delaktighet och inflytande är något de arbetar med kontinuerligt i arbetslaget. Att ge barn möjlighet till delaktighet och inflytande upplever vi som obefogat att diskutera i arbetslaget för det är en självklarhet men hur arbetet ska formas för att främja barns delaktighet och inflytande är det som är väsentligt. Det framstår med tydlighet i

styrdokument att förskollärare ska respektera barns åsikter och att barn ska få möjlighet till reellt inflytande. Barn ska även få göra sina röster hörda, få möjlighet av att tänka själv och pedagoger ska utgå från barns perspektiv (Skolverket 2016; UNICEF 2009). Vad är det som gör att förskollärarna tolkar begreppen som en helhet? Enligt tidigare forskning från vår studie framkommer det att delaktighet och inflytande ofta upplevs som samma innebörd samt att begreppen går in i varandra, vilket även synliggjordes i resultatet. Förskollärarna beskrev delaktighet och inflytande som en helhet som var beroende av varandra. De definierade begreppen som att barn ska bli lyssnade på, få göra sina röster hörda och få möjlighet till att våga ta plats för att påverka verksamheten. Arnér och Tellgren (2006) och Dolk (2013) förklarar att det krävs en särskiljning av begreppen med tillhörande reflektion för att förtydliga begreppens innebörd. Inflytande kan innebära att barn får möjlighet till att påverka sin egen situation i förskolan och uttrycka sina åsikter för att gemensamt fatta demokratiska beslut. Delaktighet kan ses som ett deltagande, nämligen att barnet blir inkluderad i pedagogiska sammanhang där deltagandet bekräftas. I läroplanen för förskolan presenteras en del gällande barns delaktighet och inflytande men de specifika begreppen används inte alltid. Vi upplever att begreppet inflytande får en djupare betydelse i läroplanen och att delaktighet är något pedagogen själv får i uppgift att tolka. Däremot lyfte en av förskollärarna att barnen på avdelningen blir mer delaktiga om de har mycket inflytande som även studier påvisar, nämligen av att barn som är delaktiga får lättare att utöva ett inflytande (Elvstrand 2009). Vi menar att förskolläraren är medveten om att det är två olika begrepp med olika innebörd men att de arbetar utifrån delaktighet och inflytande som en helhet i verksamheten.

Ur resultatet beskrivs det att barn ska få möjlighet att göra sina idéer synliga och att förskollärarna ska försöka förverkliga dem. Handlar det om att barn ska få påverka utformningen eller att de ska få sin vilja igenom? Vi tolkar att barns inflytande är en påverkan som sker i ett samspel med pedagoger, utifrån hur förskollärarna beskrev sitt arbete med barns inflytande i förhållande till ömsesidiga relationer. Johannesen och Sandvik (2009) skriver fram att barn inte ska inneha det stora ansvaret som de vuxna har i förskolan. Delaktighet och inflytande handlar om ett samspel, en interaktion mellan partner med respekt för varandra och inte av att få sin vilja igenom. Barn ska ges möjlighet av att utveckla förmågor och kvalifikationer av demokratiska principer för att kunna utöva delaktighet och inflytande. Däremot beskrev en av förskollärarna betydelsen av deltagandet i ett samspel som sker mellan barn och pedagog. Att samspelet ska vara på bådass villkor och inte att pedagogen styr aktiviteten. Det tolkade vi som att förskollärarna vill främja möjligheten för ett gemensamt

beslutfattande där båda parter får påverka utformningen. Studier visar att deltagandet är en avgörande aspekt för delaktighet och inflytande. Genom ett aktivt deltagande blir individen delaktig i olika situationer (Johannesen & Sandvik 2009) men det är av förutsättning att deltagandet är frivilligt då delaktighet uppnås endast av frivillighet från individen (Hart 1992).

5.2. Barns perspektiv, stöttning och bekräftelse

Samtliga förskollärare i studien poängterade att de arbetar efter att barnen ska få göra sina röster hörda, få sina uttryck lyssnade på och våga agera för att påverka sin situation, vilket vi tolkar som att de försöker inta barnens perspektiv. För att inta barns perspektiv krävs det att den vuxne försöker förstå hur barn erfar och tolkar sin omvärld. Enligt läroplanen för förskolan (Skolverket 2016) ska förskollärare utgå från barns perspektiv för att främja möjligheten av att barn innehar ett reellt inflytande över utformning och arbetssätt i verksamheten. Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) beskriver att vuxna kan försöka lyssna och tolka barns olika uttryck samt agerade men för att barn ska få möjlighet av att påverka sin situation krävs det att barns agerade tas på allvar av den vuxne. Vi upplever att pedagogens förhållningssätt av att inta barns perspektiv är en avgörande aspekt för att främja barns delaktighet och inflytande. Det vill säga att pedagogen behöver tolka barns uttryck för att få en djupare förståelse för vad barnet vill. Följaktligen poängterar Johannesen och Sandvik (2009) att pedagogen behöver inneha ett fokus för vad barn uttrycker för att det ens ska vara möjligt att inta barns perspektiv, vilket kan göra att pedagogen behöver ta ett steg tillbaka och låta barnet uttrycka sig på sitt sätt.

Det framkom dessutom i resultatet att pedagoger behöver vara närvarande, läsa av sin barngrupp och lyssna på hur olika aktiviteter fortskrider för att veta när det krävs stöttning, vilket vi också tolkar som ett förhållningssätt av att inta barns perspektiv. Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) framhäver att delaktighet hör ihop med barns perspektiv, de vill säga att den vuxne behöver inta barns perspektiv samtidigt som de ger barn möjlighet till delaktighet. Från resultatet uppmärksammade vi en liknelse, i synnerhet av att förskollärarna främjade barns delaktighet genom att låta barnen lösa eventuella hinder och kommunicera med varandra för att sedan kliva in och stötta om det behövs.

I resultatet klargjordes betydelsen av att uppmuntra och bekräfta barnen när de försöker göra sig förstådda. Förskollärarna ansåg att det skapar förutsättningar för att barnen vågar inta ett inflytande i verksamheten, vilket Hart (2008) också poängterade som betydelsefullt. Nämligen att barn behöver stöttning och bekräftelse av de vuxna för att ta egna beslut och våga påverka sin situation. Vidare framgick det i resultatet att förskollärarna upplevde en utmaning av att

bekräfta och synliggöra alla barn varje dag då de dominerade barnen ofta tog över samtal och aktiviteter i verksamheten. Hart (2008) betonar betydelsen av att ge barn möjlighet att utveckla ett självförtroende och kompetensen för att våga agera, vilket är av relevans för förskollärarna i studien men vi uppfattar att de arbetar mycket med det på avdelningen. Det vill säga att de barn som inte alltid uttrycker sig eller vill påverka ska veta att det är okej att ta egna beslut och påverka situationen när de känner att det vill det.

Vidare redogörs det i resultatet att det är av betydelse att synliggöra barns påverkan, vilket resulterar i att barnen blir medvetna om deras inflytande. Pramling Samuelsson och Sheridans (2001) uppfattning av de vuxnas synliggörande av barns inflytande anser vi som problematisk, då vuxna antar att barn förstår deras påverkan av situationen vilket gör att de vuxna inte synliggör det tydligt nog. Förskollärarna beskrev att de var noggranna med att berätta om barnens påverkan av olika situationer, vilket Ribaeus (2014) poängterar som en avgörande aspekt för att barn ska utveckla en förståelse för gemensamt beslutsfattande. Men hur vet förskollärarna att barnen förstår att de har påverkat, räcker det med att tala om det? Studier visar att barn ofta medverkar under olika aktiviteter men förstår inte syftet med aktiviteten vilket resulterar i att barn inte är delaktiga. Vuxna upplever att barn är delaktiga och barn tror sig vara delaktig men det blir inte reellt utan förståelsen för syftet (Hart 1992; Pramling Samuelsson & Sheridan 2001). Vidare menar Hart (1992) att barn behöver möjlighet att vara delaktiga med utrymme i ett samspel för att uppnå äkta delaktighet där de kan påverka sin situation för att utveckla demokratiska kunskaper. Delaktighet är dessutom en form av bekräftelse, det vill säga att barn som är deltagande i ett sammanhang behöver bli bekräftade för att uppnå delaktighet oavsett situation (Arnér & Tellgren 2006; Dolk 2013).

5.3. Kommunikationens betydelse

Ur resultatet nämnde samtliga förskollärare demokratibegreppet och det var något de alla arbetade med i förskolan, i synnerhet av att ge alla barn möjlighet till att påverka olika situationer genom att göra sin röst hörd. Vidare presenterade förskollärarna betydelsen av att kritiskt granska sig själv som ledare gällande innebörden av begreppet demokrati, vilket de kontinuerligt diskuterade i arbetslaget. Vi anser även att detta är en viktig aspekt att arbeta med för att utveckla sin yrkesroll som förskollärare. Genom att reflektera över olika begrepps betydelse kan pedagogen anpassa strategier för att i sin tur främja barnens förståelse för de olika begreppen. Hart (1992) poängterar att barns förmåga av att synas, göra sin röst hörd och möjlighet till påverkan resulterar i att barn utvecklar en djupare förståelse för innebörden av

begreppet demokrati. I förskolan läggs grunden för att barn ska förstå vad demokrati innebär. Barns behov och intressen de själva ger uttryck för på olika sätt bör ligga till grund för utformningen av verksamheten (Skolverket 2016). Hart (1992) belyser nämligen att demokratisynen i ett land styrs av samtliga invånare, det vill säga både av vuxna och av barnen i samhället. Arnér och Tellgren (2006) betonar i sin studie att verksamheten är utformad efter vuxnas villkor där barn inte känner att vuxna ägnar tid åt att lyssna och samtala med dem. Johannesen och Sandvik (2009) klargör betydelsen av att aktivt delta som en avgörande aspekt för att känna delaktighet samt möjlighet till påverkan i olika sammanhang. I resultatet framgick det att förskollärarna arbetade med demokrati genom att tillsammans med barnen kommunicera, låta alla komma till tals och lyfta alla åsikter. Alla barn har rätt till att uttrycka sig och bli lyssnade på. Förskollärarna poängterade även betydelsen av att gå in i diskussioner och förklara vikten av att respektera varandras åsikter, alla röster är lika viktiga. Dolk (2013) upplyser att barn bör få möjlighet att utveckla en förståelse för sina rättigheter av att uttrycka sig och påverka olika situationer. Demokrati bör därför sättas i centrum, vilket skapar förutsättningar till att främja barns delaktighet och inflytande.

I resultatet framgick dessutom vikten av att pedagogerna innehar olika styrkor som med förmågan kan utnyttjas i arbetslaget. Pedagogernas olikheter ser förskollärarna som en fördel, vilket innebär att kommunicera och komplettera varandra med olika styrkor som är lämpliga i arbetet med barnen. Från våra tidigare erfarenheter anser vi också att människors olikheter är en fördel, i synnerhet av att synliggöra den mångfald av tankar för att finna bredare möjligheter i arbetet med barnen. Vidare beskrevs det att lyhördsheten mellan pedagogerna är en viktig aspekt eftersom alla har olika åsikter. Samtliga förskollärare ansåg att arbetslagen strävar åt samma håll gällande arbetet med barns delaktighet och inflytande men med olika strategier. Vilka problem kan uppstå i verksamheten om arbetslaget inte är överens gällande arbetet med demokrati samt barns delaktighet och inflytande? Dolk (2013) redogör en problematik som kan uppstå om pedagogerna är osäkra beträffande innebörden av barns delaktighet och inflytande som kan leda till att demokratisynen resulterar i att barn styr och tar över verksamheten. Johannesen och Sandvik (2009) betonar även att delaktighet och inflytande inte handlar om att barn ska styra verksamheten, utan största ansvaret ligger hos de vuxna. Hart (1992) poängterar även betydelsen av att se barn som kompetenta, vilket bidrar till att pedagogerna lättare kan inta barns perspektiv och med stöd från pedagoger möjliggörs delaktighet och ett reellt inflytande som skapar drivkraft att vilja medverka i olika sammanhang.

Förskollärarna som medverkat i studien ansåg att kommunikationen är en avgörande aspekt för arbetet med barns delaktighet och inflytande. Genom olika kommunikationsuttryck bekräftar barn och pedagoger varandra på avdelningen, både verbalt och genom kroppsspråk. De poängterade även vikten av att kritiskt reflektera över hur man förmedlar olika uttryck genom sitt kroppsspråk eftersom alla barn inte har det verbala språket. Arnér och Tellgren (2006) påpekar att de vuxna bör inta barns perspektiv genom att lära sig lyssna på barns åsikter och synliggöra deras tankar. Det krävs nämligen att de vuxna visar ett genuint intresse och är närvarande för barns uttryck vilket möjliggör en mer gynnsam kommunikation. Det resulterar till att barns delaktighet och inflytande främjas där även barns tillit utvecklas för den vuxne.

I resultatet betonades vikten av att ta tillvara på och synliggöra barnens egna uttryck, så alla barn får möjlighet av att göra sig förstådd. I FN:s konvention om barns rättigheter (UNICEF 2009) framgår det att alla barn har rätt till yttrandefrihet, vilket innefattar rätten av att uttrycka sina åsikter via de uttrycksmedel barn själv väljer, såsom tal, skrift eller via bild. Vidare visade resultatet att tydligheten i kommunikationen är viktigt att arbeta med i verksamheten, alltså tydligheten till barnen men även kollegor emellan för att visa ömsesidig respekt och förstå varandra lättare. Vilka problem kan uppstå om pedagogen inte förstår barnet trots att barnet uttrycker sig med tydlighet i relation till sina egna förmågor? Arnér och Tellgren (2006) beskriver problematiken som ofta uppstår i samtalet mellan barn och vuxna, nämligen att barn kan tolka en fråga på ett annat sätt än den vuxne, vilket kan uppfattas som en bristande kompetens hos barnet. Det handlar om att reflektera över sina föreställningar och lägga värderingar åt sidan för att istället försöka inta barns perspektiv för att enklare tolka barns uttryck. Elvstrand (2009) poängterar dessutom att genom kommunikation och intagande av andras perspektiv får barn möjlighet av att skapa relationer och utveckla föreställningar för människors verklighetsuppfattningar. En medvetenhet kan utvecklas, vilket leder till att barnet enklare kan reflektera över andras och sitt eget perspektiv. De sociala samtalen bidrar även till en djupare förståelse för sin möjlighet av att påverka och vara delaktig i olika sammanhang.

5.4. Maktfördelning i förskolan

I resultatet framgick det att delaktighet och inflytande handlar om ett bestämmande där barnen ska få vara med och bestämma. Förskollärarna använde begreppet bestämma kontinuerligt men vi anser att begreppet har olika betydelser för förskollärarna som medverkat i studien för de använde begreppet med olika förklaringar. Johannesen och Sandvik (2009) understryker att delaktighet och inflytande inte handlar om ett bestämmande eller att få sin vilja igenom. Det

handlar om att visa ömsesidig respekt i ett samspel där alla får möjlighet att göra sin röst hörd. Hart (1992) poängterar dessutom att det aldrig är meningen att barn ska bestämma allt utan alla beslut av barn ska ske med stöttning från den vuxne. Vår tolkning är att pedagoger i förskolan behöver vara närvarande för barn och ansvara över alla situationer som uppstår. Ur resultatet framgick dessutom hur förskollärare upplevt en problematik när det uppstår en överdrift med att barnen ska bestämma allt i verksamheten. Det blir rörigt och ostrukturerat för barnen när det inte finns tydliga ramar och att alla barn ska få styra. Vidare beskrev de att alla barn kan omöjligt påverka samtidigt utan pedagogerna har den makten att sätta tydliga ramar för att barnen ska förstå verksamhetens riktlinjer, vilket Lenz Taguchi och Åberg (2005) dessutom förklarar som en viktig aspekt. I synnerhet av att barn behöver tydliga ramar för att förstå vilka gränser som finns och vad som är acceptabelt i verksamheten. Förskollärarna poängterade att barn ska få möjlighet till att bestämma men med stöttning av pedagoger. Barn förväntar sig att vuxna ska bestämma, vilket kan leda till att barn kan känna sig maktlösa och upplever inte att de kan påverka när vuxna är med (Pramling Samuelsson & Sheridan 2001). Däremot behöver barn, enligt Lenz Taguchi och Åberg (2005), tydliga ramar för att förstå vad som är acceptabelt och rimligt i verksamheten. Ansvar ska ligga hos pedagogerna, vilket klargör att pedagogerna måste finna strategier där barn och vuxna tillsammans kan tänka och fatta gemensamma beslut i verksamheten. Dessa strategier främjar barns delaktighet och inflytande då barn ges möjlighet till att uttrycka samt lyssna på varandras åsikter.

Utifrån resultatet framfördes meningen av att arbeta med delaktighet och inflytande genom att introducera olika projekt efter vad barnen visat engagemang för. Innebär det att hela barngruppen visar samma intresse för ett ämne eller styr pedagogerna barnen till att bli intresserade för det projekt de introducerat? Vår uppfattning är att barn som blir styrda till att intressera sig för ett specifikt ämne kan resultera i att olikheter försummas, såsom att mångfalden av barns tankar inte synliggörs i verksamheten. Från resultatet upplever vi även att barn inte alltid är intresserade av samma sak men det viktiga är att främja barns intresse i olika sammanhang samtidigt som det synliggörs för barnen att deras tankar och idéer uppmärksammas. Vidare lyfter Dolk (2013) hur pedagoger styr barns egna val genom att begränsa valmöjligheter utan att barn får en förståelse för omständigheterna. Vi anser att pedagoger bör därför ständigt reflektera över den makt de har i barngruppen för att bli medvetna om hur ens strategier påverkar barnen. Det synliggjordes ingen tydligt maktfördelning mellan pedagoger och barn i resultatet, utan förskollärarna beskrev att de fick djupare kontakt med barnen när de observerar och lyssnar på vad barnen vill. Arnér och Tellgren (2006) betonar att

barn i förskolan ofta får godkända förslag som vuxna framför, vilket kan uppfattas som ett maktförhållande mellan vuxna och barn. Däremot upplevde förskollärarna att barnen blir mer delaktiga om de har mycket inflytande i verksamheten genom att aktivt delta och planera olika aktiviteter. När barnen får möjlighet av att påverka verksamheten upplevde förskollärarna en annan stämning och entusiasm på avdelningen.

5.5. Pedagogers utformning av miljön

Samtliga förskollärare beskrev att miljöns utformning ska vara uppbyggd efter barnens behov och förutsättningar för att främja barns delaktighet och inflytande. Eriksson (2007) betonar att miljön är en avgörande aspekt för hur barnet kan interagera och känna sig delaktig i verksamheten. I resultatet framgick även betydelsen av att kontinuerligt förändra miljön på avdelningen efter barnens intresse och samtidigt synliggöra material som barnen kan plocka fram. En förskollärare berättade att de ändrade miljön kontinuerligt efter hur barnen leker, vilket vi tolkar som att barnen innehar en påverkan över verksamhetens utformning. I själva verket är det en självklarhet att förändra miljön då det framgår med tydlighet i läroplanen att barns intresse och behov bör vara en grund till miljöns utformning (Skolverket 2016). Eriksson (2007) betonar i sin studie hur viktigt det är som pedagog att stötta barnen genom att organisera situationer där olika aktiviteter och material erbjuds för att främja barns delaktighet och inflytande. Lenz Taguchi och Åberg (2005) beskriver även att barn aldrig blir fria från pedagogernas påverkan eftersom ansvaret ligger hos den vuxne. Tydliga ramar som pedagogerna utformar tillsammans med barnen skapar möjlighet till en meningsfull miljö.

Enligt vår tolkning kan det uppstå en problematik när pedagoger bygger verksamheten efter vad de anser vara bäst för barngruppen för då hämmas barns möjligheter till delaktighet och inflytande. Om vuxna styr verksamheten kan barn sättas i en underliggande position och vuxna blir de som dominerar (Johannesen & Sandvik 2009; Lenz Taguchi & Åberg 2005). Samtliga förskollärare diskuterade vikten av att miljön ska utformats efter barnens intresse och förutsättningar men det framgår inte vilka strategier de förhåller sig till. Är det efter pedagogernas föreställningar miljön förändras eller är det i relation till barnens synpunkter? Lenz Taguchi och Åberg (2005) understryker betydelsen av att pedagoger bör reflektera över sin yrkesroll för vilka föreställningar som styr för att försöka inta barns perspektiv och utläsa vad de ger uttryck för. Vidare poängterar de att kontinuerligt lyssna, observera och följa upp vad barn uttrycker kan barn och vuxna utforma en meningsfull miljö tillsammans. Dessutom

presenterar Eriksson (2007) en ömsesidig relation där ett samspel speglas mellan vuxna och barn, vilket skapar förutsättningar för utformandet av en utvecklingsmiljö.

5.6. Harts delaktighetsstege

Harts (1992) teori och hans modell av delaktighetsstegen var grunden för hur vi tolkade och förstod resultatet, i synnerhet av hur han beskriver delaktighet och inflytande som betydelsefullt samt vad som är viktigt i arbetet med barns delaktighet och inflytande. Närmare bestämt att delaktighet är något som uppkommer om barnet deltar frivilligt och är medveten om situationens syfte. Även att vuxna behöver ge barn möjlighet av att utöva delaktighet och inflytande för att utveckla erfarenheter av demokratiska principer samt att barn ska få stöttning av de vuxna i verksamheten. Vi missuppfattade syftet med vår teoretiska utgångspunkt från början av arbetet och delaktighetsstegen blev en metod för insamling av empiri istället. Vi fick tänka om och ändra strategier för vårt arbete men vi anser att den empiri vi samlade in gällande Harts delaktighetsstege är relevant att diskutera ändå, därför presenterar vi deltagarnas tankar och våra reflektioner om hans delaktighetstege under detta avsnitt.

På intervjuerna presenterades Harts delaktighetsstege vilket var ett misstag då syftet med vår teoretiska utgångspunkt blev oklart. Tidigare syfte var att identifiera vilket steg förskollärarna ansåg sig ligga på för att diskutera hur de kan arbeta vidare med barns delaktighet och inflytande samt för att vi skulle samla in material gällande deras uppfattningar, alltså en metod. Vi ansåg att det uppstod en problematik då två av förskollärarna tolkade stegen som en metafor, nämligen att strävan av att vara högt upp på stegen är ett tecken för ett bra arbete, vilket resulterade i att vi inte fick svar som de var förstående av. Hart (2008) har upplevt samma problematik, i synnerhet av att pedagoger tolkar stegen som en metafor för klättring och de använde stegen som ett mätverktyg. Förskollärarna beskrev att de befann sig ”i toppen” och nämnde även steg nummer åtta vilket innefattar att barn styr och initierar till olika beslut men har stöd från den vuxne. Vi tolkar det som att barnen ”tar över” och bestämmer i verksamheten. Hart (1992) vill poängtera att steg nummer åtta innefattar beslut som är initierade av barn med stöd av vuxna men det är däremot inte meningen att barn ska styra och bestämma allt. Den vuxne ska alltid vara närvarande och ansvara för alla situationer i verksamheten. Harts (2008) syfte med stegen är att pedagogerna kan använda den som ett verktyg inför reflektionsarbete för att bidra till ett utvecklat arbete där de vuxna främjar barns delaktighet och inflytande. Stegen är inte fasta sikte att sträva efter, utan en modell som pedagogerna kan använda för att beskriva olika former av delaktighet som är situationsberoende.

Samtliga förskollärare i studien var eniga om att aktiviteter och projekt som de utformar i verksamheten är efter barnens intresse. Det vill säga att barnen får påverka utformningen och planera de olika projekten. En förskollärare förklarade att de observerar barnen i verksamheten för att utläsa vad barnen intresserar sig för, vilket förskolläraren beskrev som toppen av stegen. Det vill säga att barns intresse styr verksamheten, vilket vi upplever som en problematik. Vi blev fundersamma över hur pedagogerna på avdelningen säkerställer att barnen förstår att de har påverkat genom en observation. Det kan tolkas som att pedagogerna befinner sig på steg nummer ett och två i Harts delaktighetsstegen. Alltså att vuxna påverkar utformningen men ges sken av att det är barnens beslut och att barnen inte förstår syftet med den planerade situationen. Hart (1992) förklarar att barns deltagande behöver bekräftas och att barn förstår syftet med aktiviteten för att uppnå delaktighet och inflytande. De andra två förskollärarna beskrev att de befann sig mellan steg nummer fem och sex, då de kommunicerar med barnen kontinuerligt för att försäkra sig om att deras tankar och idéer styr utformningen. Förskollärarna försöker även lösa eventuella hinder tillsammans med barnen och bekräftar deras deltagande. Det förstår vi som att barnen blir medvetna om dels syftet för aktiviteten men även över sin påverkan. Vi upplever dessutom att de befinner sig runt steg nummer fem och sex, vilket innefattar att pedagogerna planerar och tar initiativ men har barns perspektiv i beaktande samt barns idéer påverkar kommande beslut.

Slutligen vill vi skydda deltagarna från tolkningen av delaktighetsstegen då ingen av dem var insatta i modellen sedan tidigare, vilket gjorde det svårt att fördjupa sig i den under kort tid och förklara vilket steg de befann sig på med en motivering. Däremot uppmärksammade vi att samtliga förskollärare ansåg att delaktighetsstegen var ett intressant verktyg, vilket kan bidra med att de fördjupar sig och börjar använda modellen inför reflektion angående barns delaktighet och inflytande. Vi anser att stegen är en bra modell för att reflektera i arbetslaget och sitt eget förhållningssätt. Med hjälp av stegen kan arbetslaget diskutera hur de kan utveckla arbetet för att ge barn möjlighet till en medveten delaktighet och ett reellt inflytande.

6. Slutsats

Efter avslutad studie är vi eniga om att forskningsfrågorna är besvarade men ämnet kan med fördel fortsättas undersökas och vi ger förslag på vidare forskning nedan. Slutsatsen är att förskollärarna definierar delaktighet och inflytande som något gemensamt, det vill säga en helhet men utifrån deras svar kan vi ändå särskilja begreppen. Delaktighet kännetecknades av att barnen ska få möjlighet av att synas, bli lyssnade på och få göra sin röst hörd. Diskussionen

om inflytande gav däremot en riktning mot att barnen ska planera och bestämma, på så sätt inneha en påverkan. Förskollärarna betonade arbetet med delaktighet och inflytande som en viktig aspekt ur den synvinkeln att barnen blir mer entusiastiska. Stämningen i barngruppen blir trivsammare när barnen får delta och påverka utformningen av aktiviteter. Samtliga förskollärare arbetar efter att synliggöra den enskilda individen varje dag men det upplevs som en utmaning, vilket grundar sig i att de dominerande barnen ofta driver igenom sina åsikter och bekräftar de vuxna på ett annat sätt. Något som förvånade oss var att samtliga deltagare upplevde samma utmaning gällande arbetet med barns delaktighet och inflytande. Nämligen att synliggöra alla barn varje dag, då de dominerade barnen ofta bekräftades. Det är något som de arbetar mycket med i verksamheten, i synnerhet av att alla barn ska komma till tals och bli bekräftade. Det hade varit intressant att intervjua samtliga förskollärare för att se om de har samma utmaningar. Vi anser att det hade kunnat vara ett diskussionsmaterial för förskolans arbetslag och förskolechefen. Förskollärarna poängterar likaså att arbetet med barns delaktighet och inflytande handlar om att ingå i ett samspel, i synnerhet av att läsa av situationer för att lättare stötta barnen i olika sammanhang och inte styra barns aktiviteter.

Vi tar med oss ny kunskap i vår blivande yrkesroll i relation till resultat, teoretisk utgångspunkt, tidigare forskning och styrdokument som är av pedagogisk relevans. Delaktighet som en deltagande process innebär att barn ska få möjlighet av att aktivt delta frivilligt. Inflytande är en påverkan som barn har rätt till, i synnerhet av att påverka sin situation och uttrycka sin åsikt. Delaktighet och inflytande handlar inte om att barn ska få bestämma allt i verksamheten, utan ett samspel med ömsesidig respekt där barn får möjlighet att utveckla förmågan av att agera demokratiskt. Barn ska ses som kompetenta och pedagoger ska utgå från barns perspektiv genom att tolka barns uttryck för att anpassa verksamheten i förskolan.

För framtida studier är det av intresse att intervjua och observera förskollärare på fler förskolor för att få ett bredare perspektiv och göra studien generaliserbar. Även av att jämföra deras uppfattningar gällande delaktighet och inflytande samt undersöka likheter och skillnader mellan tal och agerande. Dessutom är det av intresse att intervjua barn i förskolan för att få en inblick i deras perspektiv av delaktighet och inflytande. Vi önskar att denna studie kan vara ett verktyg som väcker intresse som förskollärarna arbetar vidare med för att reflektera över viktiga aspekter för att främja arbetet med barns delaktighet och inflytande i förskolan.

Referenslista

- Arnér, Elisabeth & Tellgren, Britt (2006). *Barns syn på vuxna: Att komma nära barns perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Denscombe, Martyn (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur. 2 uppl.
- Dolk, Klara (2013). *Bångstyriga barn: makt, normer och delaktighet i förskolan*. Stockholm: Ordfront.
- Engdahl, Ingrid & Ärlemalm-Hagsér, Eva (2015). Att bli förskollärare: mångfasetterad komplexitet. I Halldén, Gunilla (red.) *Barnperspektivet* (s. 110-119). Stockholm: Liber.
- Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn (1997). *Forskningsmetodik: Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur. 2 uppl.
- Johannesen, Nina & Sandvik, Ninni (2009). *Små barns delaktighet och inflytande: Några perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Lenz Taguchi, Hillevi & Åberg, Ann (2005). *Lyssnandets pedagogik: Etik och demokrati i pedagogiskt arbete*. Stockholm: Liber.
- Skolverket (2016). *Läroplan för förskolan Lpfö 98: reviderad 2016*. Stockholm: Wolters Kluwers Dolk
- Stukát, Staffan (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur. 2 uppl.

Elektroniska källor

- Arnstein, Sherry (1969). A Ladder of citizen participation: *Journal of the American Planning Association* 35:4 s. 216–224.
<http://www.participatorymethods.org/sites/participatorymethods.org/files/Arnstein%20ladder%201969.pdf> [Hämtad: 180913]
- Aspelin, Jonas (2013). *Relationell specialpedagogik: i teori och praktik*. Kristianstad: Kristianstad University Press. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:633279/FULLTEXT01.pdf> [Hämtad: 180914]

- Elvstrand, Helene (2009). Delaktighet i skolans vardag. Linköpings universitet: *Institutionen för beteendevetenskap och lärande*. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:229768/FULLTEXT01.pdf> [Hämtad: 180913]
- Eriksson, Anette (2007). Barns delaktighet i förskolan – på de vuxnas villkor? Förskollärares uppfattningar om barns delaktighet i förskolans vardag. Mälardalens högskola: *Institutionen för Samhälls- och Beteendevetenskap*. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:120783/FULLTEXT01.pdf> [Hämtad: 181005]
- Hart, Roger (1992). Children´s participation: from tokenism to citizenship. UNICEF: *International Child Development Centre*. https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf [Hämtad: 180913]
- Hart, Roger (2008). Stepping Back from ‘The Ladder’: Reflections on a Model of Participatory Work with Children: *Participation and Learning*, s. 19–3. <http://kinderrechtenonderzoek.nl/wp-content/uploads/2015/11/Hart-stepping-back-from-the-ladder.pdf> [Hämtad: 181004]
- Läraryrket (2014). Yrkesetiska principer för lärare. <https://www.lararforbundet.se/artiklar/yrkesetiska-principer-for-larare> [Hämtad: 180913]
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja (2001). Children´s conceptions of participation and influence in pre-school. A perspective on pedagogical quality: *Contemporary Issues in Early Childhood*, 2 (2), s. 169–194. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.460.4683&rep=rep1&type=pdf> [Hämtad: 181002]
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja (2003). Delaktighet som värdering och pedagogik. Göteborgs universitet: *Institutionen för pedagogik och didaktik*. <http://journals.lub.lu.se/index.php/pfs/article/view/7943/6997> [Hämtad: 180913]
- Ribaeus, Katarina (2014). Demokratiuppdrag i förskolan. Karlstads universitet: *Institutionen för pedagogiska studier*. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:697246/FULLTEXT01.pdf> [Hämtad: 181002]
- Robertson Pearce, Christina (2001). Vägar till delaktighet: Öppningar, möjligheter och skyldigheter. http://www.harryshier.net/docs/shier-vagar_till_delaktighet.pdf [Hämtad: 181009]

Shier, Harry (2001). Pathways to participation: Openings opportunities and obligations. *Children & Society Volume 15*. https://ipkl.gu.se/digitalAssets/1429/1429848_shier2001.pdf [Hämtad: 181009]

UNICEF (2009). Barnkonventionen: FN:s konvention om barns rättigheter. Stockholm: *UNICEF Sverige*. <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#full> [Hämtad: 180914]

Vetenskapsrådet (2002). Forskningsetiska principer inom humanistisk samhällsvetenskaplig forskning. <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> [Hämtad: 180914]

Bilaga 1 – Intervjufrågor

Bakgrund

1. Vilket år tog du förskollärarexamen?
2. Vilken åldersgrupp arbetar du med i dagsläget?

Syn/vision

3. Hur definierar du begreppet delaktighet?
4. Vad anser du vara viktigt med delaktighet i arbetet med barnen? *Varför? Speciella mål?*
5. Hur definierar du begreppet inflytande?
6. Vad anser du vara viktigt med inflytande i arbetet med barnen? *Varför? Speciella mål?*

Förhållningssätt

7. Ge något exempel på hur du arbetar med delaktighet och inflytande med barnen i relation till dina mål/visioner?
8. Hur arbetar ni i arbetslaget gällande delaktighet och inflytande? *Strävar ni åt samma håll? Överens? Ex, matsituation, planerad aktivitet med mera*
9. Hur formar ni miljön för att främja barnens delaktighet och inflytande? *Material? Rum? Anpassning? Inne/ute?*
10. Hur upplever du delaktighet och inflytande i barnens egen lek? *Styr ni pedagoger ofta lekens utformning eller barnen styr leken själva?*
11. Kommunicerar du på ett speciellt sätt för att främja barnens delaktighet och inflytande? *Anser du att ditt sätt att kommunicera är avgörande, på vilket sätt?*
12. Upplever du några utmaningar gällande arbetet med delaktighet och inflytande i verksamheten? *Ex, i lek, planerad aktivitet, kommunikationen med mera*

Slutfrågor

13. Anser du att arbetet med delaktighet och inflytande kan utvecklas/förbättras?
14. **Vi visar en förenklad bild av Harts delaktighetsstege.** Var anser du att ni i arbetslaget ligger på stegen? *Utveckla svaret.*
15. Är det något du vill tillägga innan vi avslutar?

Bilaga 2 – Missivbrev

Missivbrev – Förfrågan om deltagande i studie om delaktighet och inflytande

Vi är två förskollärarstudenter som tillsammans ska skriva ett examensarbete. Vi kommer från Högskolan Kristianstad och har sista terminen framför oss. Syftet med studien är att undersöka förskollärares förhållningssätt i relation till deras uppfattningar angående barns delaktighet och inflytande i förskolan.

Vi vill utföra intervjuer med förskollärare på er avdelning. Vi behöver använda ljudupptagning för att underlätta vårt arbete och behöver därmed ert samtycke. Under intervjun kommer en av oss att anteckna och den andra ställa frågor. Tiden för varje intervju beräknar vi till ca 30 minuter.

Vi tar hänsyn till de yrkesetiska principerna. Era svar kommer att vara anonyma och enbart användas till examensarbetets syfte. Ni styr själva över ert deltagande, vilket innebär att ni deltar frivilligt och ni ska känna er trygga med er medverkan.

Har ni några tankar eller funderingar angående intervjun, examensarbetet eller er medverkan kan ni kontakta oss. Vi ser fram emot att intervjuar er och hoppas att ni har möjlighet att delta i vår studie.

Med vänliga hälsningar

Linda Olsson ([mailadress](#))

Pernilla Olsson ([mailadress](#))

Handledare: Ingmarie Bengtsson ([mailadress](#))

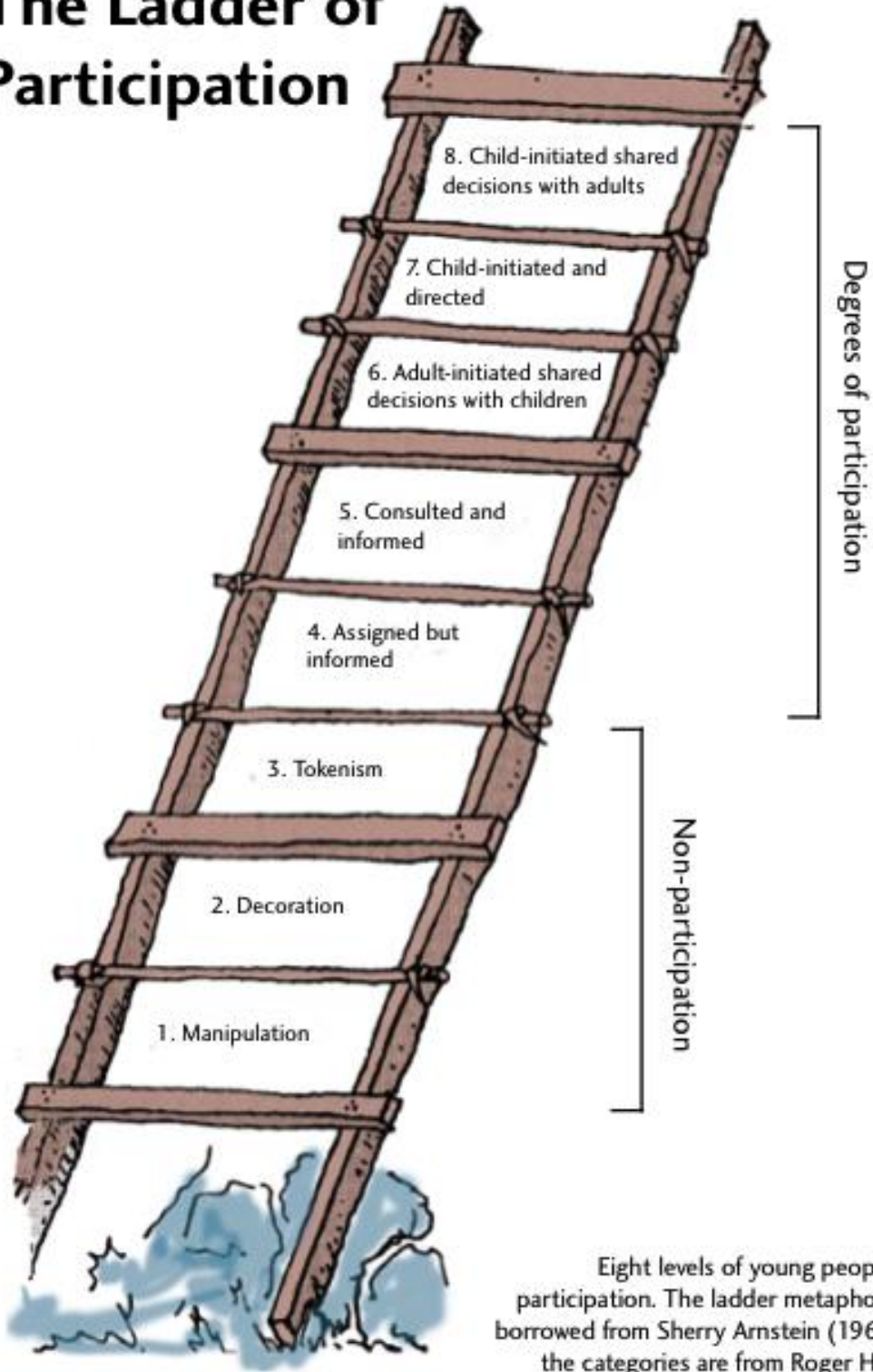
Samtycke för ljudupptagning

Datum: _____

Underskrift: _____

Namnförtydligande: _____

The Ladder of Participation

Roger Harts delaktighetsstege (1992 s. 8).